KOHTUJURISTI ETTEPANEK
PAOLO MENGOZZI
esitatud 17. veebruaril 2011 [1]

1. Käesoleva kohtuasja esemeks olev Elf Aquitaine SA (edaspidi „Elf Aquitaine" või „apellant") apellatsioonkaebus on esitatud kohtuotsuse peale, millega Üldkohus jättis rahuldamata Elf Aquitaine'i tühistamishagi 19. jaanuari 2005. aasta otsuse [2] peale (edaspidi „otsus"), milles komisjon tuvastas, et kuna teatav hulk ettevõtjaid, sh apellandist ja tema tütarettevõtjast Arkema SA (varem Elf Atochem SA, hiljem Atofina SA, edaspidi „Arkema", „Elf Atochem" ja „Atofina") koosnev ettevõtja osalesid monokloroäädikhappe turgu puudutavas kartellikokkuleppes, on nad rikkunud EÜ artikli 81 lõiget 1 (nüüd ELTL artikkel 101) ja Euroopa Majanduspiirkonna lepingu (EMP) artikli 53 lõiget 1 (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus"). [3]

I. Vaidluse taust, vaidlustatud kohtuotsus, menetlus Euroopa Kohtus ja poolte nõuded

2. Vastavalt vaidlustatud kohtuotsuse punktile 3 ja sellele järgnevatele punktidele alustas komisjon monokloroäädikhappe kartelli uurimist 1999. aasta lõpus pärast seda, kui üks kokkuleppes osalev ettevõtja oli talle esitanud kaebuse. 14. ja 15. märtsil 2000 tegi komisjon muu hulgas kontrollkäike ka Elf Atochemi ruumidesse. 7. ja 8. aprillil 2004 saatis ta vastuväiteteatise kaheteistkümnele äriühingule, sh Elf Aquitaine'ile ja Atofinale (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 3–5).

3. Lükates Elf Aquitaine'i vastuväited ümber, sedastas komisjon otsuses, et Atofina aktsiate kuulumine Elf Aquitaine'ile 98 % ulatuses on piisav asjaolu, et pidada teda tütarettevõtja tegevuse eest vastutavaks. Lisaks leidis ta, et asjaolu, et Elf Aquitaine ei ole monokloroäädikhappe tootmises ja turustamises osalenud, ei takista pidamast teda kontserni kuuluvate äriüksustega üheks majandusüksuseks (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 9 ja 12). Otsuses Elf Aquitaine'ile ja Arkemale ühise ja solidaarse vastutuse alusel määratud trahv

1 – Algkeel: itaalia.

2 – K(2004)4876 (lõplik) [EÜ] artiklis 81 ja EMP lepingu artiklis 53 sätestatud menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/37.773-AMCA).

3 – 30. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas T-174/05: Elf Aquitaine *vs*. komisjon (EKL 2009, lk II-183).

oli 45 miljonit eurot [vaidlustatud otsuse artikli 2 punkt c ja vaidlustatud kohtuotsuse punkt 30].

4. 27. aprillil 2005 esitas Elf Aquitaine otsuse peale tühistamishagi. Oma hagi põhjenduseks esitas ta esimese võimalusena üheksa väidet, mis puudutasid kaitseõiguste rikkumist, ebapiisavat põhjendamist, põhjenduste vastuolulisust, tütarettevõtja konkurentsivastase tegevuse emaettevõtjale süükspanemise normide rikkumist, mitme ühenduse õiguskorda lahutamatult kuuluva olulise põhimõtte rikkumist, hea halduse põhimõtte rikkumist, õiguskindluse põhimõtte rikkumist, tõendite moonutamist ja võimu kuritarvitamist. Peale selle esitas ta teise võimalusena väite, mis puudutab seda, et komisjoni arutluskäik ei olnud trahvide väljaarvutamisel järjekindel, ning järjekordse täiendava võimalusena väite, mille eesmärk oli trahvi vähendamine sobivale tasemele. Vaidlustatud kohtuotsuses lükkas Üldkohus kõik nii esimese kui ka täiendava võimalusena esitatud väited tagasi ning mõistis kohtukulud välja apellandilt.

5. Apellant esitas avaldusega, mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 15. detsembril 2009, käesoleva kohtuasja esemeks oleva apellatsioonikaebuse. Ta palub esimese võimalusena Euroopa Kohtul tühistada vaidlustatud kohtuotsus ja rahuldada esimeses kohtuastmes esitatud nõuded, millega taotletakse otsuse artikli 1 punkti d, artikli 2 punkti c, artikli 3 ning artikli 4 lõike 9 tühistamist. Teise võimalusena palub ta Euroopa Kohtul ELTL artikli 261 alusel tühistada trahv või vähendada 45 miljoni euro suurust trahvisummat, mis mõisteti otsuse artikli 2 punkti c kohaselt Arkemale ja Elf Aquitaine'ile ühiselt ja solidaarselt. Igal juhul nõuab ta, et kohtukulud mõistetaks välja komisjonilt. Viimane palub Euroopa Kohtul apellatsioonkaebus rahuldamata jätta ning mõista kohtukulud välja apellandilt.

6. Poolte esindajad kuulati ära 25. novembri 2010. aasta kohtuistungil.

II. Õiguslik analüüs

A. *Apellatsioonkaebus*

7. Oma apellatsioonkaebuse põhjenduseks esitab Elf Aquitaine kuus väidet, neist esimesed viis esimese võimalusena ja kuuenda teise võimalusena.

1. Esimene apellatsioonkaebuse väide

8. Oma apellatsioonkaebuse esimese väitega heidab apellant Üldkohtule ette, et see ei teinud ELTL artikli 101 alusel mõistetud trahvide karistusõiguslikust olemusest vajalikke järeldusi. Selle olemuse tõttu oleks esimese astme kohus pidanud kohaldama täiel määral kriminaalvastutuse ja karistuste individuaalsuse põhimõtet ning süütuse presumptsiooni põhimõtet, mis on sätestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK)[4] artikli 6 lõigetes 1 ja 2. Selle asemel kohaldas Üldkohus neid põhimõtteid vaid õigusvõimeta üksuse, nimelt Atofinast ja Elf Aquitaine'ist moodustunud üksuse suhtes, mitte äriühingute suhtes, kes tema hinnangul selle üksuse moodustasid ning kes olid ainsana õigussubjektid. Konkreetsel juhul jättis Üldkohus niisuguse lähenemise tõttu esiteks apellandi suhtes kohaldamata süütuse presumptsiooni, kaasamata teda esialgsesse uurimisse ning teiseks jättis ta apellandi suhtes kohaldamata kriminaalvastutuse ja karistuste individuaalsuse põhimõtted, lükates tagasi apellandi esitatud tõendid, mis kinnitasid, et temal pole rikkumise toimepanemisega mingit seost ning et tema tütarettevõtja tegutses turul täiesti sõltumatult. Komisjon märgib esmalt, et konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratud trahvide olemuse küsimuse, mille suhtes Euroopa Kohus on siiani hoidunud selget seisukohta võtmast, võib käesoleval juhul jätta lahtiseks, kuna sellisest määratlusest tulenevaid õigusi, nt kaitseõigusi ja süütuse presumptsiooni, tunnustab ja tagab kohtupraktika nii või teisiti.

9. Ka mina leian nagu komisjongi, et Euroopa Kohus ei ole käesoleval juhul kohustatud võtma selget seisukohta konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratud trahvide olemuse küsimuse kohta, millega seoses ma meenutan, et määruse nr 1/2003[5] artikli 23 lõikes 5 on selgelt sätestatud, et need ei ole karistusõiguslikud. Tegelikult ei heidagi apellant oma esimeses apellatsioonkaebuse väites Üldkohtule ette, et see oleks eitanud nende trahvide karistusõiguslikku olemust, vaid et Üldkohus rikkus põhiõigusi, mis kuuluvad talle kui juriidilisele isikule, keda peetakse vastutavaks rikkumise eest, millega on seotud tema arvates karistusõiguslikud sanktsioonid. Põhjalikumalt süvenedes kattuvad Elf Aquitaine'i selle väite konkreetsed osad

4 – Allkirjastatud Roomas 4. novembril 1950.

5 – Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 13/31, lk 65). Nagu Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast teada, ei välista asjaolu, et sanktsiooni ei liigitata mõne lepinguosalisest riigi õiguskorras kriminaalkaristuseks, seda, et EIÕK sätete kohaldamisel arvestatakse siiski, et see sanktsioon kuulub karistusõiguse valdkonda (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. juuni 1976. aasta otsus kohtuasjas Engel jt, A-seeria, nr 22). Pikemalt analüüsima asumata märgin, et selle kohtupraktika valguses tundub ebatõenäoline, et määruse nr 1/2003 alusel määratud sanktsioonid ei oleks konventsiooni tähenduses karistusõiguslikud.

aga suurel määral teistes apellatsioonkaebuse väidetes esitatutega, eriti teise väite omadega, kus ta väidab, et Üldkohus rikkus kaitseõigusi, jättes apellandi ilma õigusest esialgses uurimises osaleda, ning viienda omadega, kus ta viitas kriminaalvastutuse ja karistuste individuaalsuse põhimõtte ning süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumisele, mis tuleneb sellest, et eeldus, millele komisjon tugines Elf Aquitaine'i vastutuse tuvastamisel Atofina käitumise eest, on faktiliselt ümberlükkamatu. Sellest järeldub, et esimene apellatsioonkaebuse väide ei ole tegelikult iseseisev, välja arvatud osas, kus väidetakse, et Üldkohus kohaldas apellandi viidatud põhiõigusi ekslikult Elf Aquitaine'ist ja selle tütarettevõtjast moodustunud ettevõtja suhtes, mitte üksnes apellandi suhtes. Siiski puudutab ka selline väide, nagu me hiljem näeme, nende õiguste olulist rikkumist ning seda korratakse mitmes apellatsioonkaebuse lõigus.

10. Eelnevast lähtudes asun seisukohale, et esimest apellatsioonkaebuse väidet ei ole vaja uurida eraldi, eriti teisest ja viiendast väitest eraldi. Nende kahe väite osi käsitletakse, arvestades, et põhieeldus, millest apellant lähtub, on õige, st liidu konkurentsieeskirjade rikkumise eest ette nähtud sanktsioonid kuuluvad karistusõiguse valdkonda.

2. Teine apellatsioonkaebuse väide, mis puudutab apellandi kaitseõiguste rikkumist

11. Oma teises väites heidab Elf Aquitaine Üldkohtule ette, et see on rikkunud tema kaitseõigusi, tõlgendades ebaõigesti õigluse ja poolte võrdsuse põhimõtteid. See väide koosneb kahest osast.

a) Esimene osa

12. Apellant heidab Üldkohtule eelkõige ette, et see ei taganud tema kaitseõigusi juba eeluurimise staadiumis, enne vastuväiteteatise saatmist. Kõnealuses haldusmenetluse staadiumis ei jätnud komisjon apellanti mitte ainult ära kuulamata, vaid isegi mitte ei teavitatud teda, milles teda kahtlustatakse. Käesoleval juhul oli nende nõuete täitmine apellandi suhtes tema arvates seda olulisem, et ta rikkumises ei osalenud ega olnud selle toimumisest isegi teadlik. Pealegi ei saanud ta sellepärast, et talle teatati tema suhtes algatatud uurimisest hilinenult (vastuväiteteatise staadiumis), võtta vajalikke meetmeid, et oma kaitset piisavalt ette valmistada, eriti mis puutub võimalike tõendite säilitamisse, millega kinnitada tema tütarettevõtja sõltumatust turul. Kaitseõiguste kasutamise piiramine ainult vastuväiteteatise saatmisele järgneva staadiumiga on vastuolus ELTL artikli 101 alusel määratud sanktsioonide karistusõiguslik olemusega. Repliigis viitab apellant oma

argumentide kinnituseks eelkõige komisjoni suunisele „*Best Practices* on the Conduct of Proceedings concerning Articles 101 and 102 TFEU", mis avaldati 2010. aasta jaanuaris (edaspidi „*Best Practices*").

13. Väite selle osa hindamiseks tuleb kõigepealt teha kindlaks, kas ja mil määral peab komisjon konkurentsieeskirjade rikkumise menetlusega seotud ettevõtjate kaitseõiguste tagamiseks teatama neile ettevõtjatele juba uurimise esialgses staadiumis, seega enne vastuväiteteatise saatmist, milles neid kahtlustatakse.

14. Meenutan selle kohta, et igas menetluses, mis võib kaasa tuua karistuse määramise, eriti kui tegemist on sellise trahvi või karistusmaksega, nagu on sätestatud määruses nr 1/2003, kujutavad kaitseõigused väljakujunenud kohtupraktika kohaselt endast põhiõigusi, mis kuuluvad lahutamatult õiguse üldpõhimõtete hulka, mille järgimist ühenduse kohus tagab. [6]

Tuleb ka meenutada, et määruse nr 1/2003 kohaselt toimuv komisjoni haldusmenetlus jaguneb kaheks eraldi järjestikuseks etapiks, millest kummalgi on oma sisemine loogika. Esimene etapp, mis kestab kuni vastuväidetest teatamiseni, lõppeb esialgu kuupäeval, mil komisjon võtab algse uurimise raames määrusega nr 1/2003 antud pädevust kasutades meetmeid, mis lähtuvad eeldusest, et rikkumine on toime pandud, ning mõjutavad oluliselt uurimise all olevate ettevõtjate olukorda. See etapp peab võimaldama võtta komisjonil pärast uurimist seisukoha haldusmenetluse edasise käigu kohta. Teine etapp järgneb omakorda va'stuväidetest teatamisele ja kestab lõpliku otsuse tegemiseni. See peab võimaldama komisjonil võtta lõpliku seisukoha väidetava rikkumise kohta. [7] Alles teise etapi alguses teavitatakse asjassepuutuvat ettevõtjat vastuväiteteatise teel kõigist olulistest tõenditest, millele komisjon tugineb, ja toimikuga tutvumise õigus on ettevõtjal sellest hetkest alates. [8] Nagu Euroopa Kohus kohtuotsuses Dalmine täpsustas, saab asjaomane ettevõtja kaitseõigusi *täielikult* kasutada alles pärast vastuväiteteatise saatmist [9] ning just vastuväiteteatise saatmine ning teiseks toimikule juurdepääsu võimaldamine tagavad need kaitseõigused ning õiguse

6 – Vt selle kohta Euroopa Kohtu 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt *vs.* komisjon (EKL 2004, lk I-123, punkt 64) ja 8. veebruari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-3/06 P: Groupe Danone *vs.* komisjon (EKL 2007, lk I-1331, punkt 68).

7 – Vt selle kohta Euroopa Kohtu 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon (EKL 2002, lk I-8375, punktid 181–183), ja 21. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-105/04 P: Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied *vs.* komisjon (EKL 2006, lk I-8725, punkt 38).

8 – Vt selle kohta kohtuotsust Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon (viidatud 7. joonealuses märkuses, punktid 315 ja 316), ning kohtuotsust Aalborg Portland jt *vs.* komisjon (viidatud 6. joonealuses märkuses, punktid 66 ja 67).

9 – Vt 25. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-407/04 P: Dalmine *vs.* komisjon (EKL 2007, lk I-829, punkt 59).

õiglasele kohtulikule arutamisele.[10] Nimetatud kohtuotsuses märkis Euroopa Kohus lisaks, et kui kaitseõigused laieneksid vastuväiteteatise saatmise eelsele ajavahemikule, kahjustaks „komisjoni läbiviidava uurimise tulemuslikkust, kuna ettevõtjal oleks juba komisjoni läbiviidava uurimise esimeses faasis võimalik kindlaks teha, milline teave on komisjonile juba teada ja järelikult millist teavet oleks võimalik tema eest veel varjata".[11]

15. Käesoleval juhul heidab apellant Üldkohtule ette, et see ei tunnistanud, et komisjon oleks pidanud talle alates uurimise esialgsest etapist teatama tema suhtes esinevatest kahtlustest. Kohustus, mille rikkumist apellant ette heidab, on seega üldisem kui konkreetsetest esialgse uurimise käigus kogutud tõenditest teavitamine ning puudutab uurimise all olevast eeldatavast rikkumisest teatamist.

16. Euroopa Kohus ei ole selle kohustuse olemasolu suhtes veel selget seisukohta võtnud. Tema kohtupraktika pakub siiski mõningaid analüüsialgmeid. Kohtuotsuses Hoechst *vs.* komisjon kinnitas Euroopa Kohus, et tuleb vältida olukorda, kus kaitseõigusi „kahjustataks pöördumatult eeluurimise raames, eriti seoses uurimistega, mis võivad olla otsustavad ettevõtjate käitumise õigusvastasuse tõendamisel, selleks et ettevõtjaid vastutusele võtta".[12] Sellest järeldub Euroopa Kohtu arvates, et isegi kui osa kaitseõigusi on seotud ainult vastuväiteteatise edastamisele järgneva võistleva menetlusega, siis teised õigused, nt õigus kasutada õigusabi ning õigus advokaadi ja kliendi kirjavahetuse konfidentsiaalsusele[13] või ka õigus keelduda iseenda vastu ütlusi andmast[14] tuleb tagada juba uurimise esialgses etapis. Seoses mõistlikust menetlustähtajast kinnipidamise põhimõttega on Euroopa Kohus kinnitanud, et uurimise esialgse etapi ülemäärane kestus võib mõjutada asjaomaste ettevõtjate hilisemat võimalust end kaitsta, nimelt takistades tõendite esitamist, millega tahetakse ümber lükata sellise käitumise esinemist, mille tagajärjel tekib asjaomaste ettevõtjate vastutus, ning et „[s]el põhjusel ei tohi kaitseõiguse kasutamise võimalike rikkumiste kontrollimine piirduda selle etapi uurimisega,

10 – *Ibidem*, punkt 58.

11 – *Ibidem*, punkt 60. Seda väidet tuleb siiski käsitada Dalmine etteheite kontekstis: viimane kaebas, et teda ei teavitatud enne vastuväiteteatise edastamist asjaolust, et komisjoni valduses on teatavad riigisisese kriminaalmenetluse raames läbi viidud uurimiste käigus koostatud protokollid, ning väitis, et nende kasutamine tõendina komisjoni algatatud menetluses on lubamatu, vt punktid 54, 55 ja 60. Analoogilise etteheite, mis puudutas seda, et komisjon ei olnud enne vastuväiteteatise staadiumi teatanud osast tõenditest, mida ta kasutas järgmises menetlusstaadiumis, lükkas Üldkohus tagasi 8. juuli 2008. aasta otsusega kohtuasjas T-99/04: AC-Treuhand *vs.* komisjon (EKL 2008, lk II-1501, punkt 49).

12 – 21. septembri 1989. aasta otsus liidetud kohtuasjades 46/87 ja 227/88: Hoechst *vs.* komisjon (EKL 1989, lk 2859, punkt 15). Seda põhimõtet kinnitati hiljuti eespool viidatud kohtuotsuse Aalborg Portland jt *vs.* komisjon punktis 63.

13 – Seda tunnistas Euroopa Kohus 18. mai 1982. aasta otsuses kohtuasjas 155/79: AM & S *vs.* komisjon (EKL 1982, lk 1575).

14 – Vt 18. oktoobri 1989. aasta otsus kohtuasjas 374/87: Orkem *vs.* komisjon (EKL 1989, lk 3283).

milles asjaosalised saavad kasutada oma õigusi täielikult, st haldusmenetluse teise etapiga", vaid „peab hõlmama kogu menetlust ja selle kogu kestust". [15]

17. Apellandi viidatud kohtuotsuses AC-Treuhand *vs.* komisjon leidis Üldkohus, et eelmises punktis esitatud kaalutlused kohalduvad analoogia alusel ka käsitletavas küsimuses. Iseäranis leidis Üldkohus, et isegi kui „formaalsest seisukohast ei ole puudutatud ettevõtja eeluurimise ajal veel „süüdistatu", ei saa tema suhtes uurimise algatamist, eriti temaga seotud menetlustoimingu tegemist üldjuhul sisuliselt eristada kahtluse olemasolust ja seega eeldatavast rikkumisest […] mis sellise toimingu tegemist õigustab". [16] Sellest järeldub – endiselt Üldkohtu arvates –, et komisjon on kohustatud andma asjassepuutuvale ettevõtjale teatud teavet uurimise eseme ja eesmärgi kohta kohe pärast eeluurimise staadiumi algust. Minu arvates võib sellise järeldusega nõustuda. Esiteks lähtub järeldus sellest, et menetluses, mis võib kaasa tuua karistuse määramise, on kaitseõigustel keskne roll, mida tunnustab ka Euroopa Kohus; [17] teiseks on see ka loogiline edasiarendus sellest, mida Euroopa Kohus on juba kinnitanud vajaduse kohta tagada need õigused konkurentsieeskirjade rikkumise puhul juba uurimise algstaadiumis.

18. Mis puutub selle kohustuse ulatusse, siis kinnitab Üldkohus samas kohtuotsuses, et „komisjon on kohustatud asjassepuutuvat ettevõtjat teavitama juba *esimese uurimistoimingu tegemisel* [...] sellest, millised on läbiviidava uurimise ese ja eesmärk", olenemata sellest, kas tegemist on teabenõuetega – tavalise (endine määruse nr 17/62 artikli 11 lõige 2, nüüd määruse nr 1/2003 artikli 18 lõiked 1 ja 2) või otsuse teel tehtud teabenõudega (määruse nr 17/62 artikli 11 lõige 5, nüüd määruse nr 1/2003 artikli 18 lõiked 1 ja 3) – või kontrollide tegemise otsustega (vastavalt määruse nr 17/62 artikli 14 lõikele 3, nüüd määruse nr 1/2003 artikkel 20). [18] Nagu komisjon kostja vastuses kohtuasjas AC-Treuhand õigesti rõhutas, loetakse asjassepuutuva ettevõtja teavitamise kohustust

15 – Vt kohtuotsus Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied *vs.* komisjon (viidatud 7. joonealuses märkuses, punktid 49 ja 50).

16 – Viidatud kohtuotsuse punkt 52.

17 – Vt nt 3. septembri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P: Papierfabrik August Koehler jt *vs.* komisjon (EKL 2009, lk I-7191, punkt 34, punkt 37 jj).

18 – Eespool viidatud kohtuotsuse punktid 53–56. Kohtujuristi kursiiv.

(või nende juriidiliste isikute teavitamise kohustust, kellest ettevõtja koosneb) tekkinuks *alates sellest, kui tema suhtes on tehtud üks määruses nr 1/2003 ette nähtud uurimistoimingutest*. Just selle toiminguga hakatakse rikkumist asjassepuutuvale ettevõtjale esimest korda süüks panema, kuigi ainult kaudselt, ning viimane tunneb selle kahtlustuse mõju, kuigi ta ei ole veel „süüdistatava" staatuses.

19. Vastupidiselt sellele, mida väidab apellant, näib selline järeldus olevat EIÕK artiklis 6 sätestatud nõuetega täiesti kooskõlas. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt on EIÕK artikli 6 lõikes 1 leiduv mõiste „kriminaalsüüdistus" oma olemuselt iseseisev. [19] Lisaks ilmneb nimetatud kohtu praktikast, eriti sellest, mis puudutab menetluse kestust, et EÕIK artiklis 6 sätestatud tagatised kohalduvad karistusõiguslikus kontekstis niipea, kui isik on ametlikult „süüalune". [20] Selle mõistega peetakse silmas, et pädev asutus teatab süükspandavast kuriteost ametlikult. [21] Pidades silmas tähtsat rolli, mida täidab demokraatlikus ühiskonnas õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, [22] eelistas Euroopa Inimõiguste Kohus „süüdistuse" mõiste „sisulist", mitte „vormilist" määratlust. [23] Vormilise külje kõrval uurib ta käsitletava menetluse tegelikke asjaolusid, määrates kuupäevaks, millest alates kohalduvad õiglase kohtuliku arutamise tagatised, päeva, mil ametiasutused võtavad meetmeid, millega võib kaasneda „märgatav mõju kahtlustatava olukorrale", [24] nt korraldatakse läbiotsimine. [25]

20. Käesoleval juhul ei tehtud Elf Aquitaine suhtes kolme aasta jooksul, mis möödusid

19 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. veebruari 1980. aasta otsus kohtuasjas Deweer *vs.* Belgia, A-seeria, nr 35, punkt 42.

20 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. juuni 1968. aasta otsus kohtuasjas Neumeister *vs.* Austria, A-seeria, nr 8, punkt 18.

21 – Euroopa Inimõiguste Kohtu eespool viidatud otsus Deweer *vs.* Belgia, punktid 42 ja 47; 15. juuli 1982. aasta otsus kohtuasjas Eckle *vs.* Saksamaa, A-seeria, nr 51, punkt 73, ja 23. juuli 2002. aasta otsus kohtuasjas Janosevic *vs.* Rootsi, *Recueil des arrêts et décisions* 2002-VII, punkt 91, kus menetluse kestuse arvutamisel võeti *dies ad quem*'iks aeg, mil maksuhaldur on teatanud maksukohustuslasele maksukontrollist ja tasumisele kuuluva maksu tõstmisest (vt samas küsimuses 21. mai 2003. aasta otsus kohtuasjas Västberga Taxi Aktiebolag ja Vulic *vs.* Rootsi, punkt 103).

22 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 9. oktoobri 1979. aasta otsus kohtuasjas Airey *vs.* Iirimaa, A-seeria, nr 32, punkt 24.

23 – Euroopa Inimõiguste Kohtu eespool viidatud otsus Deweer *vs.* Belgia, punkt 42.

24 – Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu eespool viidatud otsus Eckle *vs.* Saksamaa, punkt 73. Selles kohtuotsuses välistas Euroopa Inimõiguste Kohus menetluse kestuse määramiseks kasutatava *dies ad quem*'i määramisel ühest küljest võimaluse, et see aeg langeks kokku kaebuse esitamisega, kuna olgugi, et see põhjustas esialgse eeluurimise alustamise, mis seejärel lõpetati, „ei toonud kaebus kaasa uurimistoiminguid", ning teisest küljest selle, et see langeks kokku teise eeluurimise algatamisega, mis algas „mitme tunnistaja ärakuulamisega, keda küsitleti seoses Eckle vastu esitatud süüdistustega" [mitteametlik tõlge]. Kuna Euroopa Inimõiguste Kohus ei suutnud kindlaks määrata, „mis ajast saadik asjassepuutuvad isikud [abielupaar Eckle] said ametlikult teada uurimisest ning neid mõjutasid selle tagajärjed", määras see kohus *dies ad quem*'iks esialgse eeluurimise algusest hilisema (umbes aasta võrra) kuupäeva.

25 – Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu eespool viidatud otsus Eckle *vs.* Saksamaa. Eespool viidatud otsuses Deweer eitas nimetatud kohus aga, et kaebuse esitaja äriruumide inspekteerimine kujutaks endast süüdistust EIÕK artikli 6 lõike 1 tähenduses, kuna see inspekteerimine kuulub seaduse täitmise tagamiseks tehtavate tavaliste kontrollimiste hulka.

tema tütarettevõtjale Elf Atochemile esitatud esimesest teabenõudest kuni vastuväiteteatise saatmiseni, mingeid uurimistoiminguid.[26] Tema kohta esitatud kahtlused said ametliku vormi seega alles vastuväiteteatises. Teiseks on tõenäoline, nagu komisjon istungi käigus väitis, et apellandi vastutus, mis ei põhine tema otsesel osalemisel kartellikokkuleppes, tuli kõne alla alles esialgse uurimise hilises järgus, kui komisjon pidi vastuväiteteatise saatmiseks tegema kindlaks üksused, millest koosnesid ettevõtjad, kes olid tema arvates rikkumises osalenud.[27] Niisiis saab apellandile esitatud „kriminaalsüüdistust" EIÕK artikli 6 tähenduses – oletades, et ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumise süükspanemist tuleb niiviisi määratleda (vt eespool punkt 10) – lugeda vormistatuks alles vastuväiteteatisest alates ning kõnealuses artiklis ette nähtud tagatised on selle suhtes kohaldatavad alles sellest ajast peale.

21. Repliigis ja kohtuistungil viitas Elf Aquitaine konkreetselt EIÕK artikli 6 lõike 3 punktile a, mille kohaselt on igal süüdistataval õigus „saada kiires korras talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja põhjustest". Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast ilmneb, et selle sättega ette nähtud tagatised kujutavad endast üht konkreetset aspekti õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, mida tagab üldisemalt sama artikli lõige 1, ning et need kohalduvad alates hetkest, mil isik satub „süüdistava" staatusesse; ka seda mõistet tuleb konventsiooni tähenduses käsitada sisulisele, mitte puhtvormilisele olukorrale viitavana.[28] Selles suhtes ei tundu apellandi repliigis viidatud kohtupraktika olevat käesoleval juhul asjakohane. Kohtuotsuses Salduz heideti ette EIÕK artikli 6 lõike 3 punkti c rikkumist seoses asjaoluga, et kaebuse esitajale ei antud õigust advokaadi abile, kui ta oli politsei valve all. Apellandi poolt eraldi viidatud kohtuotsuse punkt 50 jj, eriti punkt 54, puudutavad olukorda, kus isiku suhtes kohaldati tõkendit – nii et see isik oli selgelt süüdistatava staatuses – ning politsei kuulas teda ilma advokaadi

26 – Pealegi ei tuginenud apellant ei haldusmenetluse ajal ega Üldkohtus sellisele asjaolule, et viidata võimalikule ebapiisavale uurimisele.

27 – Apellant väidab, et ta on ainus rikkumisega seotud emaettevõtja, keda teavitatakse alles vastuväiteteatise esitamise staadiumis, ning toob nt äriühingu Akzo Nobel NV. Selle äriühingu suhtes tehti uurimise algstaadiumis siiski uurimistoiminguid (antud juhul esitati teabenõudeid), nagu meenutab ka apellant ise.

28 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas Casse *vs.* Luksemburg, punktid 29–33, 71 ja 72. Selles kohtuotsuses leidis nimetatud kohus, et kaebuse esitajat tuleb käsitada EIÕK artikli 6 lõike 3 punkti a tähenduses „süüdistatavana" alates kuupäevast, mil anti korraldus teha läbiotsimine selle panga ruumides, kus ta töötas, kuna just siis näitas „kaudsete tõendite kogum" ühemõtteliselt, et ta on „kahtlustatav" (vt punkt 33).

juuresviibimiseta üle. [29] Samasugust olukorda käsitleti kohtuotsuses Dayanan. [30]

22. Argumendi kohta, mille Elf Aquitaine tuletab dokumendist *Best Practices*, piisab, kui rõhutada, et seal kinnitatakse, viidates Üldkohtu otsusele AC-Treuhand, et ettevõtjatele teatatakse nende suhtes läbiviidavast esialgsest uurimisest, samuti teatatakse neile uurimise esemest ja eesmärgist „esimese uurimistoimingu tegemisel nende suhtes". [31] Igal juhul selgitab komisjon suuniste *Best Practices* punktis 5, et see dokument „kajastab konkurentsi peadirektoraadi seisukohta […] dokumendi avaldamise ajal ning seda hakatakse rakendama alates avaldamiskuupäevast nii pooleli olevate kui ka edaspidiste menetluste suhtes". Lehekülje 10 allmärkuses täpsustatakse lisaks, et nende suuniste avaldamise ajal toimuvate menetluste suhtes kohaldatakse seda dokumenti pooleliolevate, mitte lõppenud menetlusstaadiumide suhtes. Sellest järeldub, et *Best Practices* ei saa *ratione temporis* kohalduda otsuse vastuvõtmisega päädinud menetluse suhtes.

23. Viimaks kinnitab Elf Aquitaine, et asjaolu, et talle ei teatatud temal lasuvatest kahtlustustest uurimise esialgses etapis, avaldas kahjulikku mõju tema kaitseõiguste kasutamisele menetluse järgmises, võistlevas etapis. Selle kohta tuleb märkida nagu komisjongi, et igal juhul piirdub niisugune väide üldise viitega sellele, et võimalikud tõendid tütarettevõtja sõltumatuse kohta turul võisid kaduma minna, ning seda ei kinnita mingi tõendusmaterjal.

24. Esitatud kaalutlustest lähtudes tuleb apellandi teise väite esimene osa minu arvates tagasi lükata.

b) Teine osa

25. Väite selles osas kinnitab apellant esiteks, et lubades kasutada vastutuseeldust, mis võimaldas komisjonil piirduda kõigest selle tuvastamisega, et Elf Aquitaine'ile kuulub

29 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. novembri 2008. aasta otsus kohtuasjas Salduz *vs.* Türgi. Ma viitan selle kohtuotsuse punktide 54 ja 62 terviktekstile, millest toodi apellatsioonkaebuses ära ainult üksikud väljavõtted.

30 – Apellandi viidatud Euroopa Inimõiguste Kohtu 13. oktoobri 2009. aasta otsus kohtuasjas Dayanan *vs.* Türgi, punkt 31 jj.

31 – Vt punkt 14. Teiste apellandi mainitud *Best Practices*'i punktide teemaks on komisjoni võimalus korraldada uurimise staadiumis mitteametlikke kohtumisi (punkt 38), nn „State of Play Meetings" (punktid 54–60), kolmepoolsed kohtumised ning kohtumised voliniku või peadirektoriga (punktid 61–64), samuti juurdepääs kaebuse mittekonfidentsiaalsele versioonile. Isegi kui jätta arvestamata, et suuniste *Best Practices* praeguses redaktsioonis ei saa vähemalt mitteametlikke kohtumisi (*State of Play Meetings*) puudutavaid sätteid kohaldada kartellidega seotud menetluste suhtes (vt punkt 60), ilmneb eespool nimetatud punktide lugemisel komisjoni kavatsus viia läbi võimalikult avatud ja läbipaistvat uurimist, kuid mitte kavatsus kohustuda formaalselt rakendama iga uurimise juures suunistes kirjeldatud eri algatusi.

peaaegu kogu tema tütarettevõtja kapital, jättes tema suhtes kõik muud uurimistoimingud tegemata, eiras Üldkohus erapooletu uurimise nõuet, mis seisneb selles, et pädev asutus peab koguma nii rikkumises kahtlustatavate ettevõtjate kahjuks kui ka kasuks rääkivaid tõendeid. Selle kohta piisab, kui märkida, et eelduse funktsioon seisneb just selles, et võimaldada isikul, kes on kohustatud mingit faktilist asjaolu tõendama, täita oma tõendamiskoormis, esitades tõendeid üksnes eelduse aluse kohta (käesoleval juhul emaettevõtja sajaprotsendiline või peaaegu sajaprotsendiline osalus tütarettevõtja kapitalis). Kui väita, et eelduse kasutamine on erapooletu uurimise nõudega vastuolus, võimaldades uurimist läbi viival ametiasutusel loobuda edasiste süüstavate või õigustavate tõendusmaterjalide otsimisest, tähendab see sisuliselt, et eitatakse põhimõtteliselt eelduste lubatavust ennast. Seega hõlmab neid apellandi argumente tema viies apellatsioonkaebuse väide, kus ta väidab, et eeldus, mida komisjon tema suhtes kasutas, ei olnud õiguspärane.

26. Teiseks väidab apellant, et komisjoni läbiviidava uurimise erapooletust kahjustab uurimis-, süüdistamis- ja otsustamispädevuse koondumine selle institutsiooni kätte, mis ei ole kooskõlas konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratavate sanktsioonide karistusõigusliku olemusega. Apellandi arvates peab Euroopa Kohus pärast seda, kui on jõustunud põhiõiguste harta – mille artikkel 41 kinnitab erapooletu haldusmenetluse nõuet – muutma oma selle valdkonna kohtupraktikat, et võtta arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtades pakutavaid suuremaid tagatisi. Komisjonile, kes heidab vastuväites ette, et see argument on uus ning seega vastuvõetamatu, vastab apellant, et tegemist on kõigest esimeses kohtuastmes esitatud väidete laiendusega.

27. Märgin selle kohta ennekõike, et eespool toodud argumendis tõstatatakse õigusküsimus, mis puudutab üldkohtu menetluses olevat vaidlust sisuliselt, kuid mida vaidlustatud kohtuotsuses ei käsitleta ning mida pooled üheski esimese astme menetlusstaadiumis ei arutanud. Apellant ei esitanud seda küsimust sõnaselgelt ei hagis ega repliigis ega üheski muus selle menetluse jooksul esitatud kirjalikus märkuses; Üldkohtu istungi protokollist ei ilmne ka, et see küsimus oleks esitatud istungil. Lisaks märgin, et see argument ei seostu sisuliselt vaidlustatud kohtuotsuse põhjenduste ainsagi punktiga, erinevalt eespool punktides 13–24 vaadeldud etteheitest, mida küll esimeses kohtuastmes ei esitatud, kuid mis lähtub siiski mõnest Üldkohtu sedastusest, eriti vaidlustatud kohtuotsuse punktis 64 leiduvatest, ning on seega vastuvõetav. Viimaks, vastupidiselt sellele, mida väidab apellant, ei arva ma, et eeltoodud argumenti võiks käsitada esimeses kohtuastmes juba arutatud väidete laiendamisena, kuna

sellega esitatakse Euroopa Kohtule nende väidete raames käsitletud õigusküsimustest erinev õigusküsimus. [32]

28. Euroopa Kohtu kui kõrgema kohtu ülesanne on oma pädevuse piires edasikaebuste lahendamisel kontrollida, kuidas Üldkohus on oma kohtulikku kontrolli teostanud, pidades silmas talle esitatud väiteid ja argumente. Tema ülesanne pole aga kritiseerida esimese astme kohut, kuna see ei võtnud seisukohta väite üle, mida pooled ei esitanud – välja arvatud juhul, kui ta oleks pidanud selle omal algatusel tõstatama. Käesoleval juhul see minu meelest siiski nii ei ole. Seega tuleb komisjoni esitatud vastuvõetamatuse vastuväide minu arvates vastu võtta.

29. Seega on alljärgnevad kaalutlused, mis on seotud Elf Aquitaine'i argumendi sisulise uurimisega, esitatud üksnes lisavõimalusena, juhuks, kui Euroopa Kohus peaks seda vastupidiselt minu soovitatule vastuvõetavaks lugema.

30. Nagu komisjon kostja vastuses korduvalt rõhutas, kinnitas Euroopa Inimõiguste Kohus Grande Chambre'i tehtud otsuses Jussila seda, mis oli mõnest pretsedendist juba osaliselt tuletatav, st et menetlustes, mille tulemusel võidakse kohaldada sanktsioone, mis on EIÕK artikli 6 tähenduses käsitatavad kriminaalkaristustena, tuleb eristada menetlusi (ja sanktsioone), mis asuvad nii-öelda karistusõiguse „tuumas" ning neid, mis jäävad seevastu tuumast välja. [33] Selle kohtuotsuse punktis 43, pärast seda, kui Euroopa Inimõiguste Kohus oli sedastanud, et „kriminaalsüüdistuse" iseseisva mõiste kasutuselevõtmine on põhjustanud EIÕK artiklile 6 vastava karistusõiguse valdkonna laienemise valdkondadele, mis „vormiliselt traditsioonilistesse karistusõiguse kategooriatesse ei kulu", konkreetsemate näidetena „konkurentsiõiguse rikkumise eest mõistetud rahatrahvid", [34] kinnitas Euroopa

32 – Sellega kaasneb sisuliselt vastuväide, mis puudutab määruse nr 1/2003 õigusvastasust.

33 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 23. novembri 2006. aasta otsus kohtuasjas Jussila *vs.* Soome. Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud küsimus puudutas seda, kas EIÕK artikliga 6 on kooskõlas, kui Soome maksuameti tehtud maksu tõstmise otsuse vaidlustamise menetluses jäeti kohtuistung ära.

34 – Kohtuotsuse Jussila punktis 43 antud näitlik loetelu sisaldas lisaks veel haldusõigusrikkumisi, distsiplinaarkaristusi karistusrežiimi rikkumise eest ja finantskohtute mõistetud trahve. Euroopa Inimõiguste Kohus otsustas kohtuasjas Société Stenuit *vs.* Prantsusmaa, mis kustutati selle kohtu registrist 27. veebruari 1992. aasta otsusega, et sanktsioonid, mille Prantsuse Conseil de la concurrence oli mõistnud riiklike konkurentsieeskirjade rikkumise eest, kuuluvad karistusõiguse valdkonda. Seisukohast, mis ei poolda kohtuotsuse Jussila punktis 43 olnud erandi laiendamist ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumise menetlustele vt Slater, Thomas, Waelbroeck „Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a fair Trial: no Need to Reform?", väljaandes *The Global Competition Law Centre Working Papers Series*, 04/08, lk 27.

Inimõiguste Kohus, et neis valdkondades ei tule selles artiklis pakutud tagatisi „kohaldada tingimata kogu nende ranguses”.[35] See lähenemine esines juba varem, eriti kohtuotsustes Bendenoun ja Janosevic,[36] millele kohtuotsuse Jussila eespool viidatud punktis 43 selgelt viidati. Neis kohtuotsustes sedastas Euroopa Inimõiguste Kohus, et lepinguosalisest riigil on õigus anda maksuametile, st haldusasutusele, mis ei vasta EIÕK artiklis 6 sätestatud nõuetele,[37] ülesandeks uurida ja karistada maksualaseid õigusrikkumisi, mille eest on ette nähtud maksu tõstmine, mis on olemuselt kriminaalkaristus – tingimusel, et maksukohustuslane võib seda puudutava otsuse vastu esitada kaebuse kohtule, kes pakub EIÕK artiklis 6 pakutavaid tagatisi,[38] st kasutades kohtuotsuse Janosevic punktis 81 kasutatud väljendit, mida on korratud mitmes hilisemas kohtuotsuses, „täieliku pädevusega kohtule,[39] kellel on muu hulgas õigus muuta vaidlustatud otsust igas punktis nii faktiliselt kui ka õiguslikult”.

31. Nagu kohtuotsuse Jussila punktis 43 täpsustatud, võib kohtuotsustes Bendenoun ja Janosevic kinnitatud põhimõtet laiendada ka konkurentsieeskirjade rikkumise menetlustele, mida käsitleb määrus nr 1/2003. Seega ei ole asjaolu, et nii uurimis-, süüdistamis- kui ka otsustamispädevus koonduvad nende menetluste raames komisjoni kätte, iseenesest EIÕK artikliga 6 vastuolus, kuid ainult juhul, kui ettevõtjad, kelle suhtes menetlust läbi viiakse, saavad komisjoni otsuse edasi kaevata organile, mis selle artikli nõuetele vastab. Järelikult tuleb kontrollida, kas ühenduse kohtu kontroll otsuste üle, mille komisjon on konkurentsieeskirjade rikkumise puhul teinud, täidab kohtuotsuse Janosevic punktis 81 sätestatud tingimusi. Võtmata enda peale selle küsimuse ammendavat uurimist, piirdun ma sellega, et märgin ära sellise kontrolli aspektid, mis võivad Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika valguses osutuda tõsiselt problemaatiliseks.

32. Esiteks teostab ühenduse kohtus komisjoni otsuste üle, mis käsitlevad kartellikokkuleppeid, tüüpilist õiguspärasuse kontrolli, mille raames uuritakse kõiki kaebuse esitaja fakti- ja õigusväiteid reeglina täielikult ja uuritakse omal algatusel avaliku huviga seotud küsimusi, kui need peaksid tekkima. Kui tegemist ei ole trahvidega, ei ole Üldkohtul õigust komisjoni otsuseid muuta, vaid ta võib

35 – Samasuguse arutluskäigu leiab Euroopa Inimõiguste Kohtu 4. märtsi 2008. aasta otsusest kohtuasjas Hüseyin Turan *vs.* Türgi, punktist 32.

36 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 24. veebruari 1994. aasta otsus kohtuasjas Bendenoun *vs.* Prantsusmaa, A-seeria, nr 284, ja eespool viidatud kohtuotsus Janosevic *vs.* Rootsi.

37 – Vt eespool viidatud kohtuotsuse Janosevic punkt 81.

38 – Vt eespool viidatud kohtuotsuse punkt 46, ja eespool viidatud kohtuotsuse Janosevic punkt 81; samas küsimuses vt 23. oktoobri 1995. aasta otsus kohtuasjas Umlauft *vs.* Austria, A-seeria, nr 328-B, punktid 37–39. See seisukoht kordab sisuliselt sama, mida Euroopa Inimõiguste Kohus väljendas juba varem EIÕK artikli 6 kohaldamise kohta muus kui karistusõiguslikus kontekstis (vt muu hulgas 10. veebruari 1983. aasta otsus kohtuasjas Albert ja Le Compte *vs.* Belgia, A-seeria, nr 58, punkt 29) ja väiksemate karistusõigusrikkumiste suhtes (nt liikluseeskirjade rikkumiste suhtes, vt 23. oktoobri 1984. aasta otsus kohtuasjas Öztürk *vs.* Saksamaa, punkt 29).

39 – Itaalia originaalis „organo giudiziario dotato di piena giurisdizione”. Itaalia keeles oleks õigem kasutada väljendit „giurisdizione di merito” (st kohus, kes asja sisuliselt arutab), kuna nagu me hiljem näeme, ei ole ära toodud lõigust selge, kas Euroopa Inimõiguste Kohus peab tõepoolest silmas kohut, kellel on õigus kontrollida enamat kui lihtsalt õiguspärasust.

neid ainult tühistada. Sellega seoses märgin esmalt, et kuigi on tõsi, et kohtuotsuse Janosevic prantsuskeelses versioonis kasutab Euroopa Inimõiguste Kohus väljendit „pouvoir de réformer", kasutab inglise versioon üldisemat verbi „to quash", mis viitab pigem vaidlustatud õigusakti tühistamise õigusele. Lisaks asus nimetatud kohus samas kohtuotsuses seisukohale, et halduskohtud, mis on Rootsi õiguse alusel pädevad arutama kaebusi otsuste peale, millega maksuhaldur on määranud maksu tõstmise, mis on oma olemuselt kriminaalkaristus, kujutavad endast EIÕK artiklis 6 sätestatud tagatisi pakkuvaid kohtuid, kuigi neil on „juhul, kui nad maksuhalduri järeldustega ei nõustu," õigus vaidlustatud otsus tühistada. [40] Samamoodi otsustas ta mitmes teises varasemas kohtuotsuses. [41]

33. Kohtupraktika ei ole selles küsimuses siiski järjepidev. Nii asuti nt eespool viidatud kohtuotsuses Umlauft seisukohale, et EIÕK artiklis 6 sätestatud tagatisi ei paku Austria halduskohus, kellele oli esitatud kaebus otsuse peale, millega kaebuse esitajale määrati liikluseeskirjade rikkumise eest rahatrahv, mida käsitati kriminaalkaristusena, ning kelle pädevuses oli kõigest karistuse õiguspärasuse kontrollimine, kusjuures lisaks olid haldusasutuste tuvastatud faktilised asjaolud talle siduvad. Kohtuotsuses Tsfayo ei soostunud Euroopa Inimõiguste Kohus sedastama, et Ühendkuningriigi High Court'il oleks „täielik pädevus", sest kuigi sellel kohtul oli õigus tühistada vaidlustatud otsus, kui ta peab selle aluseks olevat tõendusmaterjali ebapiisavaks või ekslikuks, ei olnud tema pädevuses tõendeid ümber hinnata või esitada kritiseeritavate hinnangute asemel, mis puudutasid kaebuse esitaja usaldusväärsust, enda hinnanguid. [42] Kohtuotsuses Kyprianou

40 – Selle kohtuotsuse punktis 82 märgib Euroopa Inimõiguste Kohus, et halduskohtud „võivad arutada kõiki neile esitatud aspekte. Nende uurimine ei piirdu õiguslike asjaoludega, vaid võib hõlmata ka faktilisi küsimusi, nt tõendite hindamist […]."

41 – Vt nt 31. augusti 2007. aasta otsus kohtuasjas Bistrovic *vs.* Horvaatia, punkt 53, milles käsitleti Horvaatia maakohtuid (*County Courts*); 21. septembri 1993. aasta otsus kohtuasjas Zumtobel *vs.* Austria, A-seeria, nr 268-A, punktid 27–32, milles käsitleti Austria halduskohtu kontrolli kõnesolevas valdkonnas, ning 25. oktoobri 1995. aasta otsus kohtuasjas Bryan *vs.* Ühendkuningriik, A-seeria, nr 335-A, punktid 44–47. Need pretsedendid ei puuduta siiski karistusõigust.

42 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 14. novembri 2006. aasta otsus kohtuasjas Tsfayo *vs.* Ühendkuningriik, punkt 48.

sedastas Euroopa Inimõiguste Kohus, et kaebuse esitajale *contempt of court*'i eest vangistuse mõistnud esimese astme kohtu erapoolikust ei parandanud apellatsioonimenetluses ka Ülemkohus, kuna ta ei asunud kohtuasja *uuesti uurima*.[43] Viimaks leidis Euroopa Inimõiguste Kohus kohtuotsuses Silvester's Horeca, et kaebuse esitanud äriühingul ei olnud võimalik pöörduda „kohtu" poole EIÕK artikli 6 tähenduses, kuna Brüsseli apellatsioonikohtul, kellele see äriühing oli esitanud kaebuse otsuse peale, millega talle mõisteti käibemaksuseadustiku rikkumise eest maksutrahv, puudus pädevus vabastada maksukohustuslane talle õiguspäraselt seatud kohustustest, tuginedes üksnes otstarbekohasuse ja õiglusega seotud põhjendustele.[44] Sellel taustal tuleb siiski meenutada, et ELTL artikli 101 ja ELTL artikli 102 rikkumistega seotud kohtumenetlustes on ühenduse kohtul ELTL artikli 261 ning määruse nr 1/2003 artikli 31 alusel täielik pädevus ka trahvide määramisel ning seega on tal siis, kui ta peab lahendama trahvisumma küsimust, „lisaks karistuse õiguspärasuse lihtsale kontrollimisele õigus asendada komisjoni hinnang enda omaga", tühistades komisjoni määratud trahvi, seda vähendades või ka hoopis suurendades.[45] Selline pädevus annab ühenduse kohtule pädevuse muuta vaidlustatud meedet, isegi kui seda ei tühistata.[46]

34. Teine apellandi esiletoodud delikaatne aspekt on seotud piiratud kontrolliga – st kontrolliga, mis puudutab üksnes menetlusnormide järgimist ja põhjendamiskohustuse täitmist ning faktiliste asjaolude sisulist õigsust, samuti ilmsete vigade olemasolu või võimu kuritarvitamist – mida, nagu nähtub väljakujunenud kohtupraktikast,[47] teostab ühenduse kohus komisjoni keerukate majanduslikke hinnangute üle.[48]

43 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. jaanuari 2004. aasta otsus kohtuasjas Kyprianou *vs.* Küpros. Eriti kinnitas see kohus, et „en tant qu'instance d'appel, celle-ci n'avait pas pleine juridiction pour examiner à nouveau l'affaire, mais pouvait seulement contrôler s'il y avait dans le jugement de première instance des erreurs manifestes de droit ou de fait. Elle n'a pas procédé à nouveau à un examen indépendant de l'accusation en matière pénale portée contre le requérant pour *contempt* devant la cour d'assises. En outre, la Cour suprême a estimé qu'elle ne pouvait pas intervenir dans le jugement de la cour d'assises en reconnaissant la marge d'appréciation de cette dernière quant à infliger une peine au requérant." Siiski lisas nimetatud kohus ka järgmist: „en réalité, la Cour suprême a refusé d'annuler la décision litigieuse au motif que la composition de la cour d'assises n'était pas de nature à garantir son impartialité, alors qu'elle avait le pouvoir de le faire". Grande Chambre, kes jõudis samas kohtuasjas tehtud 15. detsembri 2005. aasta otsuses küll samasugusele järeldusele, keskendus seal lisaks asjaolule, et igal juhul ei tühistanud Ülemkohus madalama kohtuastme otsust, kuigi ta oli selleks pädev.

44 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 4. märtsi 2004. aasta otsus kohtuasjas Silvester's Horeca Service *vs.* Belgia, punktid 26 ja 27.

45 – Kohtuotsus Groupe Danone *vs.* komisjon (viidatud eespool 6. joonealuses märkuses, punktid 61 ja 62). Vt ka kohtujurist Kokott'i 8. detsembri 2005. aasta ettepanek kohtuasjas C-113/04 P: Technische Unie *vs.* komisjon, milles tehti otsus 21. septembril 2006 (EKL 2005, lk I-8831, punkt 132), ja kohtujurist Poiares Maduro 16. novembri 2006. aasta ettepanek kohtuasjas, milles tehti eespool viidatud kohtuotsus Groupe Danone *vs.* komisjon (punktid 45 ja 48).

46 – Kohtuotsus Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon (viidatud eespool 7. joonealuses märkuses, punkt 692). Sel teemal võtan vabaduse viidata järgmisele allikale: P. Mengozzi, *La compétence de pleine juridicition du juge communautaire*, teoses „Liber amicorum en l'honneur de Bo Vesterdorf", 2007, lk 219.

47 – Vt sellega seoses, mis puutub EÜ asutamislepingu artiklisse 85, 11. juuli 1985. aasta otsus kohtuasjas 42/84: Remia jt *vs.* komisjon (EKL 1985, lk 2545, punkt 34); 17. novembri 1987. aasta otsus liidetud kohtuasjades 142/84 ja 156/84: BAT ja Reynolds *vs.* komisjon (EKL 1987, lk 4487, punkt 62), ja 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-194/99 P: Thyssen Stahl *vs.* komisjon (EKL 2003, lk I-10821, punkt 78).

48 – Seoses sellega märgin, et väljaspool kriminaalasju tundub Euroopa Inimõiguste Kohus aktsepteerivat võimalust, et kohtulik kontroll haldusaktide üle võib teatud valdkondades piirduda üksnes ilmsete vigade kontrollimisega (vt eespool viidatud kohtuotsuse Bryan punktid 41 ja 44–47). Muu hulgas väljendub Euroopa Inimõiguste Kohus punktis 47 järgmiselt: „On mõistlik eeldada, et apellatsioonikohus toimib sellistes spetsiifilistes õigusvaldkondades, nagu kõnealusel juhul käsitletakse, kirjeldatud viisil, eriti kui faktilised asjaolud on eelnevalt tuvastatud kohtulaadse menetluse teel, mis tagab mitme EIÕK artikli 6 lõikes 1 ette nähtud nõude täitmise." Vt ka eespool viidatud kohtuotsuse Tsyfayo punkt 46.

35. Kolmandaks ja viimaseks, kuigi ühenduse kohus võib haldustoimikus sisalduvaid süüstavatid ja õigustavaid tõendeid uuesti uurida, kontrollib ta tühistamismenetluse raames õigusakti õiguspärasust lähtuvalt akti vastuvõtmise ajal eksisteerinud faktilistest ja õiguslikest asjaoludest. [49] Seega seisneb tema roll selle hindamises, kas tõendid ja muu komisjoni otsuses kasutatud materjal on piisav, et väidetavat rikkumist tõendada. [50] Kui ta ei pea tõendusmaterjali veenvaks, võib ta sellise otsuse ebapiisava uurimise tõttu üksnes vaidlustada.

36. Hoolimata eespool välja toodud piiridest, ei välista ma, et kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu Grande Chambre'i kasutatava paindlikuma lähenemisviisiga vastab kohtulik kontroll konkurentsieeskirjade rikkumise eest trahve määravate komisjoni otsuste üle kokkuvõttes EIÕK artikli 6 lõike 1 nõuetele karistusõiguse valdkonnas.

37. Käesoleval juhul peab küsimus jääma siiski lahtiseks. Tegelikult lubab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika lähenemisviisi, millega kontrollitakse EIÕK artikli 6 lõikes 1 sätestatud nõuete täitmist igal konkreetsel juhul eraldi, isegi sõltumata üldisemast küsimusest õigusnormi võimaliku sobivuse kohta struktuuriga, kuhu kõnealune juhtum asetub. [51] Vaidlustatud kohtuotsusest selgub aga, et Üldkohus teostas kõigis talle uurimiseks esitatud aspektides täielikku kontrolli selle üle, kas ELTL artikli 101 kohaldamise

49 – Selle kohta vt juba 13. juuni 1972. aasta otsus kohtuasjades 9/71 ja 11/71: Compagnie d'approvisionnement, de transport et de crédit et Grands Moulins de Paris *vs.* komisjon (EKL 1972, lk 391). Eelkõige tuleb komisjoni keerukaid hinnanguid hinnata vaid nende asjaolude alusel, mis olid komisjonile teada nende andmise ajal, vt Euroopa Kohtu 5. oktoobri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-288/96: Saksamaa *vs.* komisjon (EKL 2000, lk I-8237, punkt 34); Üldkohtu 25. juuni 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-371/94 ja T-394/94: British Airways jt ning British Midland Airways *vs.* komisjon (EKL 1998, lk II-2405, punkt 81).

50 – Vt Üldkohtu 8. juuli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00: JFE Engineering *vs.* komisjon (EKL 2004, lk II-2501, punktid 174 ja 175), ja 20. aprilli 1999. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-305/94 - T-307/94, T-313/94-T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon (EKL 1999, lk II-931, punkt 891).

51 – Et saada mõnd näidet, vt kohtuotsus Zumtobel (eespool viidatud, punktid 31 jj) ja seesama eespool viidatud kohtuotsus Janosevic.

tingimused on täidetud. Pealegi ei saa arvata, et sellise kontrolli ulatus piirduks üksnes asjaoluga, et vastutuse omistamine apellandile põhineb eeldustel. Lisaks selgub samast kohtuotsusest, et Üldkohus uuris kõiki tõendeid, mille Elf Aquitaine esitas selle tõendamiseks, et tema tütarettevõtja tegutses turul sõltumatult, ning sedastas, et neid ei saa pidada asjakohaseks või piisavaks, ning seda põhjendustel, millest osa ka täiendas neid, millele tugines oma otsuses komisjon. Teisest küljest, kuigi apellant väidab nii oma kirjalikes kui ka suulistes märkustes, et ühenduse kohtu kontroll komisjoni otsuste üle, mis käsitlevad konkurentsieeskirjade rikkumist, ei ole EIÕK artikli 6 nõudeid silmas pidades piisav, ei ole ta siiski esitanud argumente, mis seda ebapiisavust käesoleval juhul tõendaksid. Seega pole argument, et haldusmenetlus on erapoolik, kuna nii uurimis-, süüdistamis- kui ka otsustamispädevus on koondunud komisjoni kätte, minu arvates mitte ainult vastuvõetamatu, vaid ka sisuliselt põhjendamatu. [52]

38. Esitatud kaalutlustest lähtudes tuleb ka apellatsioonkaebuse teise väite teine osa minu arvates tagasi lükata.

52 – Ma ei arva, et teistsugusele järeldusele saaks jõuda üksnes asjaolu põhjal, et Üldkohus välistas vaidlustatud otsuses apellandi nõutud võimaluse trahvi vähendada, lähtudes sellest, et apellant ei olnud esitanud argumente ega faktilisi asjaolusid, mis suudaksid õigustada (Üldkohtu) pädevuse kasutamist ka trahvide puhul.

c) Järeldused apellatsioonkaebuse teise väite kohta

39. Võttes arvesse eeltoodud analüüsi, leian, et apellatsioonkaebuse teine väide tuleb osaliselt põhjendamatuse tõttu tagasi lükata ning osaliselt vastuvõetamatuks tunnistada.

3. Kolmas apellatsioonkaebuse väide, mis puudutab komisjoni põhjendamiskohustuse ulatusega seotud vigu ja põhjenduste puudumist vaidlustatud kohtuotsuses

40. Ka see apellatsioonkaebuse väide koosneb kahest osast.

a) Esimene osa

41. Oma apellatsioonkaebuse kolmanda väite esimese osaga väidab apellant, et Üldkohus lähtus komisjoni vastuväiteteatise põhjendamise kohustuse „väärtõlgendusest", arvates, et see kohustus on täidetud, kui lihtsalt viidatakse emaettevõtja vastutust reguleerivatele põhimõtetele ning näidatakse ära tema osaluse suurus tütarettevõtja kapitalis. Selle kohta märgin, et vaidlustatud kohtuotsuse punkt 58 ja sellele järgnevad punktid, millest apellandi

väitel ilmneb Üldkohtu tehtud viga, vastavad tegelikult apellandi enda esimese väite raames esitatud argumentidele, mis puudutasid tema kaitseõiguste rikkumist, mitte põhjendamiskohustuse rikkumist, millele ta tuginес hoopis teises apellatsioonkaebuse väites. Lisaks märgin, et kuigi apellant eitab seda, nagu oleksid „kõik olulisemad asjaolud, millele komisjon Elf Aquitaine'i süüdistades tugineb," sisaldunud vastuväiteteatises, ei täpsusta ta siiski, millised konkreetsed asjaolud peale vaidlustatud kohtuotsuse punktides 58 ja 59 mainitute (kus tutvustatakse reegleid, mille puhul emaettevõtjat saab tütarettevõtja toime pandud rikkumise eest vastutavaks pidada, tuuakse ära selle eelduse sisu, mis põhineb asjaolul, et emaettevõtjale kulub peaaegu kogu tütarettevõtja kapital, ning märgitakse, et apellandile kuulus peaaegu kogu Atofina kapital) oleks pidanud vastuväiteteatises sisalduma. Seal, kus apellant soovib viidata muudele tema vastu esitatud tõenditele kui need, mis esitati komisjoni lähteeelduse faktiliste tingimuste täidetuse kinnituseks, segunevad tema argumendid teiste argumentidega, mille eesmärk on vaidlustada sellise eelduse kasutamise võimalust ennast ning mida käsitletakse tervikuna viiendas apellatsioonkaebuse väites. Järelikult ei ole apellant tõendanud, et oleks tehtud vastuväiteteatise põhjendamiskohustuse ulatuse tõlgendamisviga, mida ta Üldkohtule ette heidab. Sellest aspektist tuleb apellatsioonkaebuse kolmanda väite esimene osa minu arvates tagasi lükata.

42. Teiseks heidab apellant Üldkohtule ette, et see „tõlgendas vääralt" komisjoni kohustust otsust põhjendada. Täpsemalt puudutavad tema argumendid vaidlustatud kohtuotsuse osa, kus Üldkohus tunnistas piisavaks põhjendused, millega kõnealuses otsuses lükati tagasi Elf Aquitaine'i esitatud tõendid selle kohta, et tema tütarettevõtja Atofina tegutseb sõltumatult. Need põhjendused, mille kohta Üldkohus leidis apellandi arvates ekslikult, et need on esitatud „lühidalt", kuid mis olevat tegelikult täiesti puudunud, ei võimaldanud tal otsuse põhjendatust kontrollida ning ei lasknud Üldkohtul kontrollida otsuse õiguspärasust.

43. Selle kohta märgin, et Üldkohus viitab vaidlustatud kohtuotsuse punktis 79 väljakujunenud kohtupraktikale, mille alusel peab EÜ artikliga 253 nõutav põhjendus vastama asjaomase akti laadile, sellest peab selgelt ja üheselt selguma akti andnud institutsiooni arutluskäik, mis võimaldab huvitatud isikutel mõista võetud meetme põhjuseid ja pädeval kohtuasutusel teostada kontrolli. Ta meenutab ka esiteks seda, et põhjendamise nõuet tuleb hinnata, arvestades juhtumi asjaolusid, eelkõige akti sisu, põhjenduste laadi ja selgituste saamise huvi, mis võib olla akti adressaatidel või teistel isikutel, keda akt otseselt ja isiklikult puudutab, ning teiseks seda, et

põhjendustes ei tarvitse esitada kõiki asjaga seotud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, kuna akti põhjenduste vastavust EÜ artikli 253 nõuetele ei tule hinnata mitte ainult akti sõnastust, vaid ka selle konteksti ja kõiki asjaomast valdkonda reguleerivaid õigusnorme silmas pidades.[53] Viimaks viitab Üldkohus punkti 79 viimases lauses omaenda kohtupraktikale, mille kohaselt peab komisjon oma arutluskäiku selgelt põhjendama, kui ta teeb oma otsustuspraktikas otsuse, mis erineb oluliselt eelmistest otsustest,[54] ning meenutab punktis 80, et kui EÜ artikli 81 rakendusotsus puudutab mitut adressaati ning selles tekib rikkumise süükspanemisega probleem, peab süükspanemine olema piisavalt põhjendatud iga adressaadi osas, eriti nende osas, kes vastavalt sellele otsusele vastutavad rikkumise tagajärgede eest. Punktis 84 ja sellele järgnevates punktides vaatleb ta Elf Aquitaine'i väidet, et otsus ei olnud piisavalt põhjendatud osas, kus see lükkab tagasi argumendid, mille ta esitas komisjoni eelduse ümberlükkamiseks. Selleks uurib ta otsuse punkte 258–261 ja märgib esmajoones, et komisjon lükkas need argumendid tagasi, kuna need olid üksnes (tõendusmaterjaliga kinnitamata) „väited" ja Elf Aquitaine'i esitatud dokumendid piirdusid vaid „äriühingu ärijuhtimise üldise ülevaatega". Üldkohus järeldab punktis 89, et „selline vastus Elf Aquitaine'i argumentidele on küll lühike, kuid laseb siiski mõista põhjuseid, miks komisjon need tagasi lükkas," ning et komisjon vastas „Elf Aquitaine'i argumentide põhipunktidele, võttes arvesse kõiki selle äriühingu esitatud tõendeid". Lugedes vaidlustatud kohtuotsuse punkte 84–90, mille sisu on eespool üldjoontes antud, ei saa minu arvates järeldada, nagu seda teeb apellant, et Üldkohus tõlgendas komisjoni põhjendamiskohustust valesti, lähtudes selle kohustuse väärtõlgendusest. Seega ilmneb vaidlustatud kohtuotsuse eespool viidatud punktidest, nagu ka otsuse asjassepuutuvatest punktidest, et vastupidiselt apellandi väidetule selgitas komisjon põhjuseid, miks apellandi esitatud argumente ei peetud kõnealuse eelduse ümberlükkamiseks piisavaks (kuna need seisnevad tõendamata väidetes ja asjakohatutes dokumentides). Seega ei saa selles küsimuses tugineda põhjenduste täielikule puudumisele, kuigi samu põhjendusi kasutati kõigi apellandi poolt komisjonile esitatud argumentide ja dokumentide tagasilükkamisel.

53 – Vt eriti 2. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-367/95 P: komisjon *vs.* Sytraval ja Brink's France (EKL 1998, lk I-1719, punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 15. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-501/00: Hispaania *vs.* komisjon (EKL 2004, lk I-6717, punkt 73).

54 – Üldkohtu 22. oktoobri 1997. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-213/95 ja T-18/96: SCK ja FNK *vs.* komisjon (EKL 1997. lk II-1739, punkt 226).

44. Lisaks heidab apellant Üldkohtule ette, et see tõlgendas valesti otsuse

põhjendamiskohustuse tungivust, mis on kõnealuse juhu konkreetseid asjaolusid silmas pidades nõutav. Põhjendamine oleks pidanud olema seda täpsem, et: i) apellanti ei hoiatatud tema vastu algatatud menetlusest enne, kui ta sai vastuväiteteatise; ii) komisjon irdus oma varasemast otsustuspraktikast; ning iii) otsus seadis kahtluse alla mitu apellandi põhiõigust ja määras talle sanktsioone, mis on olemuselt kriminaalkaristused. Apellant märgib lisaks, et pärast põhiõiguste harta jõustumist tuleb põhjendamiskohustust, mis langeb liidu institutsioonidele selle harta artikli 41 lõike 2 alusel, tõlgendada artikli 52 lõike 3 kohaselt kõige rangemate kriteeriumide järgi, mida Euroopa Inimõiguste Kohus on EIÕK artikli 6 lõike 3 punkti a tõlgendamisel rakendanud.

45. Minu arvates ei saa ühegi apellandi argumendiga nõustuda. Esiteks pole võimalik aru saada – ning ka apellant ei paku selle kohta selgitusi –, kuidas mõjutab otsuse põhjendamiskohustuse tungivust asjaolu, et Elf Aquitaine sai tema vastu esitatud etteheidetest teada alles siis, kui talle saadeti vastuväiteteatis. Teiseks on komisjon väitnud, ilma et apellant oleks seda vaidlustanud, et emaettevõtjate vastutuse põhimõtted, mida Elf Aquitaine'i suhtes kohaldati, sh kogu kapitali omamisele tuginev eeldus, on olnud tema otsustuspraktika lahutamatu osa alates 2002–2003. aastast. Kuna vastuväiteteatis saadeti apellandile 7. aprillil 2004 ja otsus võeti vastu 19. jaanuaril 2005, ei lahkne see kuidagi komisjoni varasemast praktikast. Viimaks, kolmanda punkti osas [(vt eelmise punkti alapunkt iii)] piisab, kui märkida esiteks, et apellandi argument eeldab, et tema viidatud põhiõiguste rikkumine on tuvastatud, samas kui Üldkohus on selle rikkumise olemasolu välistanud, ning teiseks, et otsuse üksikasjalikuma põhjendamisega ei oleks saanud sellist rikkumist kuidagi õigustada, kui see oleks tuvastatud. Asjaolu, et otsusega määrati apellandile kriminaalkaristusi, ei tähenda seega, et oleks vaja nõuda veel rangemat põhjendamisstandardit kui niigi range standard, mida ühenduse institutsioonid peavad järgima vastavalt EÜ artiklile 253 ühenduse kohtu tõlgenduses, mille kohaselt peab põhjendus vastama asjaomase akti laadile, sellest peab selgelt ja üheselt selguma akti andnud institutsiooni arutluskäik, mis võimaldab huvitatud isikutel mõista võetud meetme põhjuseid ja pädeval kohtuasutusel teostada kontrolli. [55]

55 – Vt muu hulgas apellandi viidatud 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-199/99 P: Corus UK (EKL 2003, lk I-11177, punkt 145).

46. Mis puutub argumenti, mille apellant tuletab harta artikli 41 lõikest 2 ja artikli 52 lõikest 3 nende koosmõjus, siis isegi kui eeldada, et need sätted on otsuse suhtes *ratione temporis* kohaldatavad, [56] tuleb nentida, et Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika, millele Elf Aquitaine viitab, ei ole asjakohane, kuna see puudutab kohtute tehtud otsuseid. Nii või teisiti, mis puutub esiteks selle kohtu kinnitatud nõudesse, et varasemast väljakujunenud kohtupraktikast lahknevate otsuste puhul tuleb esitada „kursimuutuse" sisulised põhjendused, [57] piisab, kui märkida, et vaidlustatud kohtuotsus järgib kohtupraktikat, mis sai alguse 2000. aastal kohtuotsusega Stora [58] ning mida on hiljuti kinnitatud kohtuotsuses Akzo Nobel [59]. Mis puutub otsusesse, mille Euroopa Inimõiguste Kohus tegi kohtuasjas Helle ning millele apellant samuti viitab, [60] piirdun ma märkusega, et nagu ilmneb selgemalt käesoleva apellatsioonkaebuse väite teise osa uurimisel, vaatas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses apellandi poolt haldusmenetluses esitatud argumendid tervikuna uuesti üle ning seega ei piirdunud ta üksnes komisjoni järelduste ülevõtmisega ilma, et oleks uurinud talle esitatud põhiküsimusi. Viimaks, seoses viitega Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale, mis sanktsioneerib otsuste ebapiisavat põhjendatust, kui need ei täpsusta oma aluseks olevaid põhimõisteid, [61] ei ole apellant selgitanud, millised on käesoleval juhul mõisted, mille Üldkohus on aluseks võtnud ilma nende tähendust selgitamata.

56 – Märgin, et ühes hiljutises eelotsuses leidis Euroopa Kohus, et harta on kohaldatav ka enne Lissaboni lepingu jõustumist toimunud asjaolude suhtes (vt 22. detsembri 2010. aasta otsus kohtuasjas C-279/09: DEB, EKL 2010, lk I-13849).

57 – Apellant viitab seoses sellega Euroopa Inimõiguste Kohtu 14. jaanuari 2010. aasta otsusele kohtuasjas Atanasovski *vs.* endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik.

58 – 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-286/98 P: Stora Kopparbergs Bergslags *vs.* komisjon (EKL 2000, lk I-9925).

59 – 10. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-97/08 P: Akzo Nobel jt *vs.* komisjon (EKL 2009, lk I-8237).

60 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 19. detsembri 1997. aasta otsus kohtuasjas Helle *vs.* Soome. Märgin lisaks, et see kohtuotsus puudutab peale põhjendamiskohustuse tungivuse ka kohtulikule kontrollimisele kuuluvate põhiliste andmete põhjaliku uurimise nõuet. Selle kohtuotsuse punktis 60, millele apellant viitab, väljendub Euroopa Inimõiguste Kohus järgmises sõnastuses: „Eu égard à ces considérations, la Cour souligne que la notion de procès équitable requiert qu'une juridiction interne qui n'a que brièvement motivé sa décision, que ce soit en incorporant les motifs fournis par une juridiction inférieure ou autrement, ait réellement examiné les questions essentielles qui lui ont été soumises et qu'elle ne se soit pas contentée d'entériner purement et simplement les conclusions d'une juridiction inférieure."

61 – Eriti viitab Elf Aquitaine 28. oktoobri 1987. aasta otsusele kohtuasjas H. *vs.* Belgia, punktile 53, ja 25. aprilli 1997. aasta otsusele kohtuasjas Georgiadis *vs.* Kreeka, punktile 43.

47. Esitatud kaalutlustest lähtudes tuleb apellatsioonkaebuse kolmanda väite esimene osa minu arvates tagasi lükata.

b) Teine osa

48. Oma väite teises osas kaebab apellant eelkõige selle üle, et vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused on vasturääkivad, arusaamatud ja ebapiisavad. Eriti peab ta silmas Üldkohtu väidet, mille kohaselt Elf Aquitaine ja tema tütarettevõtja moodustavad üheainsa ettevõtja – samas kui komisjon käsitas neid hoopis sõltumatute üksustena –, ning vaidlustatud kohtuotsuse mitmes lõigus korduvat segadust ettevõtja ja äriühingu mõistete vahel. Elf Aquitaine on seisukohal, et omavahel on vastuolus ka vaidlustatud kohtuotsuse punkti 105 esimene ja viimane lause.

49. Selle kohta märgin esmalt, et nagu komisjon minu arvates õigesti rõhutab, ei ole sedastus, et kaks äriühingut moodustavad ühe ettevõtja, vastuolus ei sellega, et neile äriühingutele saadeti eraldi vastuväiteteatised, mis on vajalik kummagi äriühingu teavitamiseks neile esitatavatest etteheidetest, ega sellega, et neile määrati eraldi trahvid, mille summa tuleb välja arvutada vastavalt kummagi äriühingu iseloomulikele omadustele. Vastupidiselt apellandi väidetule puudub seega igasugune vastuolu viidatud sedastuse ja selle vahel, et haldusmenetluses võttis komisjon vastuväiteteatise saatmisel ja trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse asjaolu, et Elf Aquitaine ja Atofina on iseseisvad õigussubjektid. Teiseks ei pea ma põhjendatuks ka argumenti, mille kohaselt väidetav segadus äriühingu ja ettevõtja mõistetega, eriti vaidlustatud kohtuotsuse punktides 8, 17, 18, 107 ja 123, muudab selle kohtuotsuse põhjendused vasturääkivaks ja arusaadamatuks. Punktid 8, 17 ja 18 on osa vaidluse faktilise tausta kirjeldusest ning piirduvad otsuse sisu kordamisega. Punkt 107 sisaldab omalt poolt ainult viidet Euroopa Kohtu praktikale. Viimaks, punktis 123 järeldab Üldkohus varasemale kohtupraktikale viidates, et kui äriühingute kontsern moodustab üheainsa ettevõtja, on komisjonil õigus omistada vastutus selle ettevõtja toime pandud rikkumise eest äriühingule, kes on kontserni tegevuse eest vastutav, ning määrata sellele äriühingule ka trahv. Olenemata sellest, kas eeltoodud punkte vaadelda eraldi või koosmõjus või ka Üldkohtu arutluskäigu kui terviku kontekstis, ei ilmne nende vahel mingit vasturääkivust, mis muudaks vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused vastuoluliseks või arusaadamatuks, nagu väidab apellant. Kolmandaks, mis puutub väidetavasse vasturääkivusse vaidlustatud kohtuotsuse punktis 105, piisab, kui märkida, et selles punktis piirdub Üldkohus selgitamisega, et otsuses tugineb komisjon küll tõesti kaalutlusruumile, mida ta kasutab apellandi kohtuasjaga analoogilistel juhtudel, kuid seda kasutatakse ainult pärast seda, kui komisjon on tõendanud, et igale kontserni kuuluvale äriühingule vastutuse omistamise tingimused on täidetud, ning ta hindab, kas see vastutus

tuleks omistada kõigile selle kontserni äriühingutele või ainult neile, kes rikkumises otseselt osalesid. Seega puudub selle punkti esimese ja viimase lause vahel igasugune vastuolu.

viimast rikkumisele ei õhutanud ega olnud rikkumisega otseselt seotud, ning kinnitas, et sellise eelduse kasutamist lubavad faktilised tingimused on täidetud. Selles kontekstis on täiesti loogiline asuda samale seisukohale, mis Üldkohus, et ka juhul, kui Elf Aquitaine ei olnud rikkumisest teadlik, ei saa see asjaolu seada kahtluse alla tema vastutuse aluseid. Väidetav ringtõendus Üldkohtu arutluskäigus tuleneb lihtsalt asjaolust, et ta kiitis heaks eespool nimetatud eelduse kasutamise, ning see ei viita kuidagi põhjendamisveale.

51. Esitatud kaalutlustest lähtudes leian, et ka apellatsioonkaebuse kolmanda väite teine osa tuleb tagasi lükata.

50. Lisaks väidab apellant, et Üldkohus kasutab oma arutluskäigus ringtõendust, lähtudes, nagu arvab apellant, oletusest, et Elf Aquitaine ja Atofina moodustavad ühe ettevõtja, välistades selliste tõendite asjakohasuse, mida võeti varasemas kohtupraktikas arvesse viitena eraldi ettevõtjate olemasolule (nt asjaolu, et emaettevõtja ei ole rikkumisest teadlik). Nagu komisjon õigesti märgib, ei lähtunud Üldkohus mingist oletusest, vaid üksnes luges õiguspäraseks, et komisjon kasutas eeldust, mis võimaldab omistada Elf Aquitaine'ile vastutuse tema tütarettevõtja toime pandud rikkumise eest, isegi kui ta

c) Järeldused apellatsioonkaebuse kolmanda väite kohta

52. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku lükata kolmas apellatsioonkaebuse väide tervikuna tagasi.

4. Neljas apellatsioonkaebuse väide, mis puudutab ELTL artikli 263 rikkumist

53. Apellant väidab, et Üldkohus ületas õiguspärasuse kontrolli piirid, asendades enda hinnanguga komisjoni hinnangu, mis oli puudulik – eriti selles osas, kus komisjon lükkas tagasi apellandi esitatud tõendid selle eelduse ümberlükkamiseks, mis võimaldas teha Elf Aquitaine'i vastutavaks tema tütarettevõtja toime pandud rikkumise eest.

54. Selle kohta märgin ennekõike, et apellandi argumendid lähtuvad eeldusest, et otsus oli põhjendamata, samas kui apellatsioonkaebuse kolmanda väite esimese osa uurimisel seda põhjendamatust ei ilmnenud (vt eespool punktid 42–46). Meenutan lisaks, et kui Euroopa Kohus oli kohtuotsuses DIR International meenutanud, et EÜ artikli 230 (nüüd ELTL artikkel 263) alusel teostatava õiguspärasuse kontrolli tegemisel ei tohi ühenduse kohus asendada vaidlustatud otsuse vastuvõtja põhjendust enda omaga, täpsustas see kohus, et „[…] Üldkohus võib tühistamishagi käsitledes jõuda vaidlustatud otsuse põhjendusi analüüsides teistsugusele tõlgendusele kui selle akti andja või teatud juhtudel koguni lükata akti andja ametliku põhjenduse tagasi", kuigi see ei ole võimalik, „kui selleks ei ole mingisugust sisulist põhjendust".[62] Niisiis on Üldkohtule õiguspärasuse kontrollimise piires jäetud hindamisruum palju laiem kui väidab apellant. Lisaks, kui Üldkohus lükkas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 160 ja sellele järgnevates punktides tagasi tõendid, mille Elf Aquitaine oli esitanud selle kinnitamiseks, et tema tütarettevõtja tegutseb turul sõltumatult, piirdus ta üksnes sellise põhjenduse esitamisega, mis on küll kindlasti üksikasjalikum kui otsuses, ent siiski vastab otsusele. Järelikult ei asendanud ta põhjendusi mingil viisil.

55. Esitatud põhjendustest lähtudes tuleb neljas apellatsioonkaebuse väide, mis puudutab ELTL artikli 263 rikkumist, minu arvates tagasi lükata

5. Viies väide konkurentsivastase tegevuse süükspanemist käsitlevate õigusnormide rikkumise kohta

56. Enne, kui ma vaatlen selle väite osasid, meenutan, et Elf Aquitaine loeti tema tütarettevõtja Atofina toime pandud rikkumise eest vastutavaks eeldusel põhineva arutluskäigu alusel, mida komisjon on viimastel aastatel

62 – 27. jaanuari 2000. aasta otsus kohtuasjas C-164/98 P: DIR International Film jt *vs.* komisjon (EKL 2000, lk I-447, punktid 38 ja 42).

üha sagedamini kasutanud, tõkestamaks kartelle, milles osalevad suurtesse tööstuskontsernidesse kuuluvad äriühingud. See arutluskäik põhineb sisuliselt ideel, et kuna põhimõtteliselt annab emaettevõtja sajaprotsendiline [või nagu antud juhul, peaaegu sajaprotsendiline] osalus tütarettevõtja kapitalis talle võimaluse tütarettevõtja turunduspoliitikat otsustaval määral mõjutada, [63] võib vastupidiste tõendite puudumisel õigustatult eeldada, et seda mõju tõepoolest avaldati ning seega ei otsustanud tütarettevõtja oma tegutsemise üle turul sõltumatult. Eespool viidatud kohtuasjas Stora otsustas Euroopa Kohus samamoodi, nagu eelnevalt oli otsustanud Üldkohus, nimelt et sellise arutluskäigu kasutamine on õigustatud, täpsustades, et sellises kontekstis ei tulene emaettevõtja vastutus mitte lihtsalt sajaprotsendilisest osalusest tütarettevõtja kapitalis, vaid sellest faktilisest asjaolust koosmõjus sellega, et puuduvad tõendid, mis lükkaksid ümber emaettevõtja võimaluse tütarettevõtja turunduspoliitikat otsustaval määral mõjutada või tõendaksid tütarettevõtja sõltumatust turul. [64] Sellest täpsustusest hoolimata jättis kohtuotsus Stora võimalikuks ka tõlgenduse, mille kohaselt ei ole tegeliku kontrolli eeldus ka vastupidiste tõendite puudumisel piisav, et emaettevõtjale saaks omistada vastutuse tütarettevõtja toime pandud rikkumise eest, vaid seda peavad kinnitama täiendavad tõendid, mis toetavad ettekujutust, et kahel äriühingul on ühised eesmärgid (käesoleval juhul pidas Euroopa Kohus konkreetselt silmas asjaolu, et komisjoniga suhtles haldusmenetluses Stora kontserni äriühingute nimel ainult emaettevõtja). [65] Nagu teada, lükkas Euroopa Kohus selle tõlgenduse tagasi eespool viidatud kohtuotsuses Akzo Nobel, [66] millest kõneleme alljärgnevalt pikemalt. Kõnealuse eelduse kohaldamisala laiendati hiljuti ka olukorrale, kus kontroll kuulub äriühingule, mille kapital kuulub omakorda 100 % ulatuses teisele äriühingule. [67]

57. Kuigi ühenduse kohtud on korduvalt kinnitanud kõnesoleva eelduse õiguspärasust, [68] mis sai pealegi alguse ühest Euroopa Kohtu veel varasemast

63 – Selle kohta vt juba 14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 48/69: ICI *vs.* komisjon (EKL 1972, lk 619, punktid 136 ja 137).

64 – Punkt 28. Selle kohta vt ka Üldkohtu 15. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-325/01: DaimlerChrysler *vs.* komisjon (EKL 2005, lk II-3319, punktid 218–220).

65 – Punkt 29. Sellisele seisukohale asus kõnealuses kohtuasjas esitatud ettepanekus kohtujurist Mischo (EKL 2000, lk I-9928, punktid 17–62). Vt samas küsimuses Üldkohtu 26. aprilli 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02, Bolloré *vs.* komisjon (EKL 2007, lk II-947, punkt 132).

66 – Punkt 62.

67 – Vt Üldkohtu 18. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-85/06: General Química jt *vs.* komisjon (EKL 2008, lk II-388*), mida kinnitati teises kohtuastmes [Euroopa Kohtu] 20. jaanuari 2011. aasta otsusega kohtuasjas C-90/09 P: General Química jt *vs.* komisjon (EKL 2011, lk I-1).

68 – Lisaks Euroopa Kohtu eespool viidatud kohtuotsustele Stora, Akzo Nobel ja General Quimica ning Üldkohtu otsusele General Quimica vt Üldkohtu 12. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-112/05, Akzo Nobel jt *vs.* komisjon (EKL 2007, lk II-5049).

otsusest,[69] on äriühingud, kes tunnistatakse selle eelduse alusel vastutavaks, hakanud üha sagedamini esitama kaebusi otsuste peale, millega neile on mõistetud trahv nende tütarettevõtjate konkurentsivastase tegevuse eest, arvustades komisjoni kasutatavat vastutuse omistamise meetodit üldjoontes samadel põhjustel.[70] Käesoleval juhul koosneb Elf Aquitaine'i apellatsioonkaebuse kinnituseks esitatud viies väide neljast osast.

a) Esimene osa

58. Oma esimeses osas väidab apellant esiteks, et kõnealuse eelduse kasutamine rikub tõendamiskoormist puudutavaid norme, eriti määruse nr 1/2003 artiklit 2, mille kohaselt „lasub asutamislepingu artikli(101) lõike 1 või artikli (102) rikkumisega seotud tõendamiskohustus osapoolel või asutusel, kes teeb avalduse väidetava rikkumise kohta". Minu arvates ei saa sellise argumendiga nõustuda. Kui komisjonile on antud õigus kasutada loogilisdeduktiivset arutluskäiku, mis põhineb kogemustel („id quod plerumque accidit") – mille põhjendatust apellant loogilise arutluskäigu täpsuse ja tõenäosuse aspektist iseenesest ei vaidlustagi – ei ole sellega muudetud tõendamiskoormise jagunemist puudutavaid norme, vaid üksnes lubatakse kindlatel asjaoludel kasutada teatud tõendusmaterjali.[71]

59. Teiseks väidab apellant, et kuna ELTL artikli 101 rikkumise eest määratud sanktsioonid kuuluvad karistusõiguse valdkonda ja eri pädevused on komisjoni kätte koondunud, oleks Üldkohus pidanud kuulutama kehtetuks Elf Aquitaine'i suhtes kasutatud eelduse, mis rikub EIÕK artikli 6 lõikes 2 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõtet.

60. Seoses sellega meenutan esmalt, et EIÕK ei keela faktiliste või õiguslike eelduste kasutamist, vaid nõuab, et need jääksid „mõistlikkuse piiridesse", võttes arvesse rikkumise raskust ning vajadust tagada kaitseõigused.[72] Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast sel-

69 – Vt 25. oktoobri 1983. aasta otsus kohtuasjas 107/82: AEG-Telefunken *vs.* komisjon (EKL 1983, lk 3151, punkt 50).

70 – Vt nt Üldkohtu menetluses olev kohtuasi T-185/06: Air Liquide *vs.* komisjon.

71 – Teisest küljest, kuna apellandi etteheidetav rikkumine näib olevat seotud pigem eeldustel põhinevate tõendite kaudsuse kui selle oletuse tõenäosusega, millel põhineb Elf Aquitaine'i suhtes kohaldatud otsustava mõju eeldus, ei piisa selle rikkumise heastamiseks, kui nõuda, nagu soovitab apellant, et komisjon „kinnitaks" eeldust täiendavate tõenditega mõju tegeliku avaldamise kohta, kuna see ei muudaks sellistel asjaoludel nagu käesoleval juhul emaettevõtja vastutuse aluseks oleva tõendusmaterjali puhtkaudset olemust.

72 – Vt eriti Euroopa Inimõiguste Kohtu 7. oktoobri 1988. aasta otsus kohtuasjas Salabiaku *vs.* Prantsusmaa, punkt 28. Selle kohtupraktika võttis Euroopa Kohus üle oma 23. detsembri 2009. aasta otsusega kohtuasjas C-45/08: Spector Photo Group ja Van Raemdonck (EKL 2009, lk I-12073, punkt 43).

gub, et neisse piiresse jäämist loetakse põhimõtteliselt tagatuks, kui subjektile, kelle vastu eeldust kasutatakse, antakse võimalus esitada vastupidiseid tõendeid, ning seda ka valdkonnas, mida nimetatud kohus määratleb karistusõiguse „tuumana". Nii pidas Euroopa Inimõiguste Kohus nt kohtuotsuses Pham Hoang süütuse presumptsiooniga ning üldisemalt õiglase kohtuliku arutamise normidega kooskõlas olevaks uimastite valdamisega seotud vastutuse eeldust, mis on sätestatud Prantsuse tolliseadustikus, kui süüdistatavale anti siiski võimalus tõendada, et tema tegutsemine oli tingitud hädaseisundist või vältimatust eksitusest. [73] Analoogiliselt ei peetud süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumiseks süüdistatava juhtivast positsioonist tulenevat vastutuseeldust kohtuotsuses Radio France [74] ega eeldust, et Ühendkuningriigis kehtiva uimastiseaduse alusel süüdi mõistetud isiku poolt kuus aastat enne kuriteo toimepanemist omandatud vara on uimastikaubandusest saadud tulu ja seega konfiskeeritav [75]: mõlemal juhul oli nimelt tegemist eeldustega, mis olid vastupidiste tõenditega ümberlükatavad. Juba nimetatud kohtuotsuses Janosevic, olles esmalt täpsustanud, et karistusõiguses peab eelduste kasutamine olema proportsioonis taotletavate eesmärkidega, kinnitas Euroopa Inimõiguste Kohus üldisemalt, et eeldus, mida on raske ümber lükata, kuid mille vastu on siiski võimalik esitada vastupidiseid tõendeid, jääb mõistlikkuse piiresse. [76]

61. Kõike eelnevat arvesse võttes meenutan, et Euroopa Kohus ja Üldkohus on korduvalt kinnitanud, et eeldus, et emaettevõtja mõjutab tõepoolest otsustavalt oma tütarettevõtja turunduspoliitikat, on „lihtne" eeldus, mida saab vastupidiste tõenditega ümber lükata. [77] Apellant väidab siiski, et selline eeldus on *de facto* ümberlükkamatu. Selle kinnituseks viitab ta kolmele asjaolule: i) sellele, et eelduse kohaldamise otsustamiseks piisab teatava suurusega osalusest tütarettevõtja kapitalis; ii) vaidlustatud kohtuotsuse punktis 105 asuvale Üldkohtu sedastusele, mille kohaselt on komisjonil kaalutlusõigus, mille alusel ta võib pidada emaettevõtjat rikkumise eest vastutavaks ka siis, kui tema osalus tütarettevõtja kapitalis on 98 % või suurem; ning iii) Üldkohtu hinnangule apellandi esitatud kaudsete tõendite kohta.

73 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. septembri 1992. aasta otsus kohtuasjas Pham Hoang *vs.* Prantsusmaa, punkt 34; samas küsimuses vt eespool viidatud varasem kohtuotsus Salabiaku.

74 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 30. märtsi 2004. aasta otsus kohtuasjas Radio France jt *vs.* Prantsusmaa, punkt 24.

75 – Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 12. detsembri 2001. aasta otsus kohtuasjas Phillips *vs.* Ühendkuningriik, punkt 43, ja 23. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas Grayson ja Barnham *vs.* Ühendkuningriik, punktid 46–49. Kummalgi juhul ei kasutatud kõnealust eeldust siiski kaebuse esitaja süüstamiseks, vaid kõigest selleks, et oleks võimalik määrata kindlaks konfiskeerimismeetme sisu.

76 – Punktid 101–105.

77 – Vt muu hulgas Euroopa Kohtu otsus Akzo Nobel (viidatud eespool 59. joonealuses märkuses, punkt 60).

62. Mis puutub esimesse asjaolusse, siis kuigi on tõsi, et sajaprotsendilist või peaaegu sajaprotsendilist osalust on peetud kõnealuse eelduse rakendamiseks piisavaks, on eelduse esemeks siiski selle osalusega saadud võimu tegelik kasutamine sellistel asjaoludel, et see võib mõjutada tütarettevõtja tegevust turul. Sellise eelduse alusel süüdistatav emaettevõtja saab seega eelduse kasutamist vastustada, nt tõendades, et hoolimata osaluse suurusest ei saa ta õiguslike või faktiliste takistuste tõttu tütarettevõtja turunduspoliitikale tegelikku mõju avaldada, või et kuigi tal oleks seda mõju võimalik avaldada, ei ole ta seda konkreetsel juhul teinud, või ka seda, et hoolimata emaettevõtja püüdlustest mõjutada tütarettevõtja tegevust turul, on viimane siiski tegutsenud iseseisvalt (sel juhul minnes vastuollu emaettevõtja antud juhistega).[78] Nagu komisjon õigesti märkis, ei tähenda asjaolu, et eelduse ümberlükkamiseks vajalikke tõendeid on raske esitada, iseenesest veel seda, et see eeldus oleks faktiliselt ümberlükkamatu. Pealegi, nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on ise kinnitanud (vt eespool punkt 60), jääb isegi raskesti ümberlükatav eeldus lubatavuse piiresse seni, kuni vastupidiste tõendite esitamine on võimalik.

63. Mis puutub teise asjaolusse, millele apellant kõnealuse eelduse ümberlükkamatuse kinnituseks tugineb, märgin ma, et asjaolu, et komisjonile jääb kaalutlusõigus selle otsustamisel, kas panna rikkumine süüks ka emaettevõtjale, kelle osalus tütarettevõtja kapitalis on sajaprotsendiline või peaaegu sajaprotsendiline, ei mõjuta kuidagi selle eelduse suhtelist iseloomu, vähemalt mitte siis, kui ei vaidlustata seda, et kõnealuse eelduse kasutamine on välistatud, kui esitatakse tõendeid, et emaettevõtja ei ole avaldanud tütarettevõtja turunduspoliitikale mingit otsustavat mõju. Ülejäänu osas piirdun märkusega, et nagu Euroopa Inimõiguste Kohus ise rõhutas, aitab asjaolu, et eeldus ei toimi automaatselt, selle kohaldamist põhimõtteliselt mõistlikkuse piires hoida.[79]

64. Viimaks väidab apellant selle kohta, kuidas Üldkohus tõendeid hindas, et viimane nõuab sisuliselt, et apellant esitaks tõendi selle kohta, et ta ei ole sekkunud oma tütarettevõtja tegutsemisse turul, st omamoodi *probatio diabolica*, mis ei ole kohtusse pöördumise ja tõhusa kohtuliku kontrolli õigusega

78 – Selle kohta vt Üldkohtu otsus Akzo Nobel jt. *vs.* komisjon (viidatud eespool 68. joonealuses märkuses, punkt 62).

79 – Selle kohta vt eespool viidatud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus Phillips *vs.* Ühendkuningriik (punkt 43), kus rõhutati asjaolu, et kohtul on eelduse rakendamisel kaalutlusõigus, mis võimaldab tal eelduse välistada, kui selle kohaldamine tooks kaasa tõsise ebaõigluse ohu.

kooskõlas. Selle kohta märgin, et võttes arvesse eelduse laadi, mis võimaldab loogilis-deduktiivse tehte abil tuletada teadaolevast asjaolust tõendi teadmata asjaolu kohta, tundub loogiline, et subjekt, kelle vastu seda kasutatakse, peab põhimõtteliselt esitama negatiivseid tõendeid puhteelduslikult tuvastatud asjaolu ümberlükkamiseks. Üksnes sellest, et niisugused tõendid on vajalikud, ei saa apellandi kombel järeldada, et eeldus on oma olemuselt ümberlükkamatu, eriti kui tõend tuleb leida selle subjekti tegevusvaldkonnast, kelle vastu eeldust kasutatakse. Teiseks tundub nii Euroopa Kohtu [80] kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu [81] praktikat silmas pidades, et see asjaolu ei ole iseenesest süütuse presumptsiooni põhimõttega vastuolus.

65. Repliigis viitab apellant oma argumentide kinnituseks hiljutisele kohtuotsusele, mis tehti kohtuasjas Spector Photo Group. [82] Selles kohtuotsuses kinnitas Euroopa Kohus, et süütuse presumptsiooni põhimõte ei keela direktiivi 2003/6/EÜ [83] artikli 2 lõikes 1 sätestatud eeldust, et siseringitehingu sooritaja kavatsust saab kaudselt tuletada selle rikkumise sisulistest koosseisutunnustest, kui „see eeldus on ümberlükatav ning [...] kaitseõigused on tagatud". [84] See sedastus on siiani esitatud analüüsiga kooskõlas ega lisa apellandi väite kinnituseks argumente.

66. Apellandi arvates täpsustas Euroopa Kohus kõnealuse kohtuotsuse punktis 55 ja sellele järgnevates punktides siiski eelduste kohaldamise piire majandusõiguses, välistades nende automaatse kohaldamise ning kinnitades vajadust, et pädev asutus peab faktilisi asjaolusid põhjalikult uurima, mida Üldkohus Elf Aquitaine'i puhul ei teinud. Selles suhtes tundub mulle, et apellant omistab kohtuotsuse Spector Photo Group viidatud punktidele üldise ulatuse, mida neil ei ole. Pealegi piirdub Euroopa kohus neis punktides – vastupidiselt apellandi käsitusele – direktiivi nr 2003/6 artikli 2 lõike 1 tähenduses „siseteabe kasutamise" mõiste tõlgendamisega direktiivi eesmärkide valguses, nõudes pädevatelt asutustelt, et need kontrolliksid, kas tegemist on tõepoolest

80 – Vt 16. juuli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-344/08: Rubach (EKL 2009, lk I-7033, punktid 31–33).

81 – Vt nt eespool viidatud kohtuotsus Phillips *vs.* Ühendkuningriik (punkt 43), ja eespool viidatud kohtuotsus Grayson ja Barnham *vs.* Ühendkuningriik (punkt 49).

82 – Viidatud 72. joonealuses märkuses.

83 – Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. jaanuari 2003. aasta direktiiv siseringitehingute ja turuga manipuleerimise (turu kuritarvitamise) kohta (EÜT L 96, lk 16; ELT eriväljaanne 06/04, lk 367).

84 – Punkt 44.

õigusvastase kasutamisega, mida see direktiiv püüab finantsturgude terviklikkuse ja investorite usalduse tagamise eesmärgil keelata:[85] kui seda õigusvastasust ei saa tuvastada, kuna siseteabe kasutamine ei ole direktiivi eesmärgiga vastuolus,[86] puudub siseringitehingu kuriteo koosseis ning *järelikult* ei saa eeldada selle rikkumise moraalse elemendi olemasolu. Teisisõnu ei puuduta pädevate asutuste kohustus uurida põhjalikult tehingu faktilisi asjaolusid mitte eelduse eset, st tahtlust, vaid üksnes selle rikkumise sisulisi koosseisutunnuseid, millest see tahtlus tuletatakse. Seega ei kinnita kohtuotsus Spector Photo Group kuidagi apellandi väidet, mille kohaselt oleks eeldust, mille alusel komisjon omistas talle vastutuse tema tütarettevõtja toime pandud rikkumise eest, pidanud kinnitama täiendava tõendusmaterjaliga. Nagu komisjon õigesti rõhutas, uuris Üldkohus igal juhul kõiki andmeid, mille apellant esitas tema suhtes kohaldatud eelduse ümberlükkamiseks.

67. Muus osas kordavad apellandi argumendid käesoleva etteheite raames mõnda argumenti, mida apellatsioonkaebuse kolmanda väite raames juba arutati. Selle kohta piisab, kui märkida, et vastupidiselt sellele, mida näib väitvat apellant, ei ole Üldkohus kehtestanud apellandi esitatud tõendite asjakohasuse või piisavuse tagasilükkamisel mingit „tõendamisstandardit", vaid jäi nende tõendite uurimise juurde nii eraldi kui ka tervikuna (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 160–173). Edasine analüüsimine ähvardab seada kahtluse alla tõendite hindamise, mille Esimese Astme Kohus läbi viis, ilma et apellant oleks esitanud tõendeid nende moonutamise kohta.

b) Teine osa

68. Oma viienda väite teise osaga kinnitab apellant, et lugedes õiguspäraseks selle eelduse kasutamise, millest komisjon lähtus, läheb Üldkohus subsidiaarsuse põhimõtet rikkudes vastuollu juriidilise isiku sõltumatuse põhimõttega, mis on liikmesriikide äriühinguõiguse nurgakivi. See jätab juriidilise isiku ilma tema kaitseõigustest, õigusest süütuse presumptsioonile ja õigusest karistuste individuaalsuse põhimõttele.

69. Selle kohta märgin, et vastupidiselt apellandi väidetule ei riku eeldus, mille alusel ta tunnistati oma tütarettevõtja Atofina toime

85 – Vt punkt 55.
86 – Vt punkt 61.

pandud rikkumise eest vastutavaks, iseenesest äriühingute kontserni kuuluvate juriidiliste isikute sõltumatuse põhimõtet, mida Prantsuse õigus tunnustab. Nagu eespool nägime, on sellise eelduse esemeks tegelikult emaettevõtja avaldatav otsustav mõju tütarettevõtja turunduspoliitikale, mis on võimalik tänu tema sajaprotsendilisele või peaaegu sajaprotsendilisele osalusele tütarettevõtja kapitalis ning mille kohta eeldatakse vastupidiste tõendite puudumisel, et mõju avaldatakse ka tegelikult. Seega ei saa juriidiliste isikute sõltumatuse põhimõtet mõjutada kõnealune eeldus iseenesest, vaid kui üldse, siis üksnes idee, et kui sellise mõju avaldamine on kas eeldusele tuginedes või muul viisil tuvastatud, moodustavad emaettevõtja ja tütarettevõtja asutamislepingu konkurentsinormide tähenduses ühe majandusüksuse ja seega ühe ettevõtja. Selline konstruktsioon, mis liidu kohtupraktikas juba ammu kasutusele võeti, [87] võimaldas, nagu teada, laiendada ettevõtja mõistet, millest need sätted lähtuvad, ka subjektidele, kes ei tegutse turul otseselt, ning määrata neile trahve, kuigi nad ei ole rikkumisest isiklikult osa võtnud. Seda kõike arvesse võttes ei tundu ka selline konstruktsioon apellandi viidatud põhimõttega vastuolus olevat.

70. Esiteks, kui konkurentsieeskirjade kohaldamisel järeldatakse, et emaettevõtja avaldab tütarettevõtja turunduspoliitikale otsustavat mõju, nii et selle tegutsemist turul ei saa pidada sõltumatuks – olenemata sellest, kas niisugune järeldus tehakse lihtsalt kahe subjekti vaheliste kapitalisuhete põhjal või kinnitavad seda konkreetsed tõendid –, ei sea see kahtluse alla nende subjektide juriidilist sõltumatust, kuna nagu nägime, käsitatakse neid eraldi nii nende kaitseõiguste kasutamise osas (vastuväiteteatise saatmine, märkuste esitamise võimalus, ärakuulamine, kohtusse pöördumise õigus) kui ka trahvisumma määramisel. Muide, vastupidiselt apellandi väidetule ei kujuta emaettevõtja vastutus tütarettevõtjate tegevuse eest endast juhtu, kus ta oleks teise isiku tegude eest objektiivselt vastutav, vaid põhineb sellel, et ta on eeldatavalt või tõendatavalt sekkunud tütarettevõtja turunduspoliitika suunamisse ja viimase tegutsemisse turul. [88] Teiseks ei ole kontserni kuuluvate juriidiliste isikute sõltumatuse põhimõte vähemalt Prantsuse õiguses eranditu, kuna teatud olukordades – nt varade kokkulangemise puhul – ja kindlates valdkondades,

87 – Vt nt Euroopa Kohtu otsuse Akzo Nobel punktides 58 ja 59 viidatud kohtupraktika (viidatud eespool 59. joonealuses märkuses).

88 – Selle kohta vt Euroopa Kohtu otsus Akzo Nobel (viidatud eespool 59. joonealuses märkuses, punkt 77.

eriti maksu- ja raamatupidamisõiguses, on lubatud, et selle kõrval eksisteerib ka kontserni majandusliku ühtsuse idee. [89]

71. Vaadeldava väiteosa raames leiab Elf Aquitaine lisaks, et kinnitades, et komisjonil ei olnud vaja esitada konkreetseid tõendeid selle kohta, et Atofina ei olnud turul sõltumatu, läks Üldkohus vastuollu väljakujunenud kohtupraktikaga, mis nõuab, et eelduse ja asjassepuutuva kokkuleppe või turu vahel oleks vähemalt seos. Selles suhtes piirdun sellega, et viitan uuesti punktis 56 viidatud Euroopa Kohtu otsusele Akzo Nobel ja tõlgendusele, mis seal varasemale kohtupraktikale anti.

72. Esitatud kaalutlustest lähtudes tuleb apellatsioonkaebuse viienda väite esimene osa minu arvates põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

c) Kolmas osa

73. Apellandi väitel jättis Üldkohus komisjonile kaalutlusruumi tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süükspanemiseks emaettevõtjatele. Selline kaalutlusõigus ohustab tema arvates õiguspärasuse ja õiguskindluse põhimõtteid Komisjoni praktika ei ole selles valdkonnas ühtne ning see ühtsuse puudumine tuleneb iseäranis asjaolust, et apellant tunnistati oma tütarettevõtja Atofina tegevuse eest vastutavaks käesoleval juhul, mitte mõnes varasemas rikkumismenetluses.

74. Iseäranis vaidlustatud kohtuotsuse punktist 105 selgub, et Üldkohus välistas võimaluse, et kaalutlusõigus, millele komisjon otsuse punktis 260 tugineb, puudutaks ühe äriühingu vastutavaks tunnistamist teise äriühingu toime pandud rikkumiste eest. Nagu Üldkohus selles punktis kinnitas, oli komisjon ise kohtuistungil ja oma esitatud menetlusdokumentides selgitanud, et see kaalutlusõigus puudutab ainult otsustamist, kas karistada mõlemat kontserni kuuluvat äriühingut või mitte, kui on juba tuvastatud, et rikkumise süükspanemise tingimused on mõlema puhul täidetud. Seega on käesolev väiteosa faktilise aluseta ning tuleb järelikult tagasi lükata.

d) Neljas osa

75. Viimaks väidab apellant oma apellatsioonkaebuse viienda väite neljanda osaga, et rikutud on võrdse kohtlemise põhimõtet. See

89 – Selle põhimõtte piiride kohta vt muu hulgas kohtujurist Warneri 6. märtsi 1974. aasta ettepanek liidetud kohtuasjades 6/73 ja 7/73: Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents *vs.* komisjon (EKL 1974, lk 223).

osa on suunatud vaidlustatud kohtuotsuse punkti 175 vastu, kus Üldkohus kiitis heaks selle, et komisjon kohtles apellanti – kellele süü omistamiseks peeti piisavaks üksnes tema kapitalisuhet Atofinaga – teisiti kui teisi kokkuleppega seotud emaettevõtjaid, eriti Akzo Nobeli ja Clariant'i kontsernidesse kuuluvaid äriühinguid, kelle puhul vastustajast institutsioon esitas seevastu täiendavaid tõendeid nende tütarettevõtjate sõltumatuse puudumise kohta. Selle kohta märgib komisjon, et nende äriühingute puhul olid tal need tõendid olemas ja seega ta mainis neid oma otsuses täiendavalt. Jagan kostjast institutsiooni arvamust, et see asjaolu üksi ei võimalda iseenesest järeldada, et võrdse kohtlemise põhimõtet oleks rikutud. Järelikult tuleb ka viienda väite neljas osa minu arvates tagasi lükata.

e) Järeldused apellatsioonkaebuse viienda väite kohta

76. Kõigist eeltoodud kaalutlustest lähtuvalt tuleb apellatsioonkaebuse viies väide tervenisti tagasi lükata.

6. Kuues apellatsioonkaebuse väide

77. Oma apellatsioonkaebuse kuuenda väitega, mille apellant esitab teise võimalusena, väidab ta, et vaidlustatud kohtuotsuses rikutud õigusnormide ja liidu õiguse rikkumiste tõttu tuleb trahv vähemalt tühistada või trahvisummat vähendada. Kuna ma olen eelneva analüüsi põhjal jõudnud järeldusele, et kõik apellandi etteheited on alusetud, arvan ma, et see väide tuleb igal juhul sisulistel põhjustel tagasi lükata, isegi kui jätta arvestamata selle sõnastuse ebaselgus, millele komisjon tähelepanu juhtis. Repliigis viitab apellant selle väite raames ka karistuste proportsionaalsuse põhimõtte rikkumisele. Jättes kõrvale selle etteheite vastuvõetavusega seotud kahtlused, eriti kui arvestada selle hilinenud esitamist, [90] leian ma, et apellandi viidatud tegurid, eriti

90 – Lissaboni lepingu jõustumine, millele see apellandi väide tugineb, toimus enne apellatsioonkaebuse esitamist, kuigi kõigest veidi aega varem. Märgin lisaks, et apellant ei esitanud esimeses kohtuastmes ühtegi väidet ega argumenti proportsionaalsuse põhimõtte väidetava rikkumise kohta. Nagu komisjon aga õigustatult rõhutas, on Üldkohus ja Euroopa Kohus kontrollinud selle põhimõtte järgimist trahvide valdkonnas juba enne Lissaboni lepingu jõustumist. Seega on kõnealuse etteheite vastuvõetavus kahtlane ka seetõttu, et tegemist on väitega, mis esitatakse esimest korda apellatsioonimenetluses (vt viimati 17. juuni 2010. aasta otsus kohtuasjas C-413/08 P: Lafarge *vs.* komisjon, EKL 2010, lk I-5361, punkt 52).

asjaolu, et ta rikkumises ei osalenud, ei olnud sellest teadlik ega võinud saada sellest mingit kasu, kuna ta kõnealusel turul otseselt ei tegutsenud, piirduvad üldsõnaliste väidetega – mis on taas kord peamiselt mõeldud seadma kahtluse alla asjaolusid, mille alusel rikkumine apellandile süüks pandi – mis ei võimalda komisjoni määratud trahvi proportsionaalsust tõsiseltvõetavalt vaidlustada.

õiguspärasust, millest Üldkohus on vaidlustatud kohtuotsuses seadnud sõltuvusse oma täieliku pädevuse kasutamise (või kasutamata jätmise). [92]

79. Seega tuleb ka kuues apellatsioonkaebuse väide, mis esitati teise võimalusena, minu arvates tervenisti tagasi lükata

B. *Kohtukulud*

78. Kuna apellant viitab selles väites Euroopa Kohtu täieliku pädevuse kasutamisele ka ELTL artikli 261 alusel, meenutan ma, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei või Euroopa Kohus apellatsioonimenetluses asendada õigluse põhimõttest lähtuvalt Esimese Astme Kohtu täieliku pädevuse raames antud hinnangut ettevõtjatele ühenduse õiguse eeskirjade rikkumise eest määratud trahvisummade kohta enda hinnanguga. [91] Pealegi ei ole apellant vaidlustanud nende tingimuste

80. Vastavalt kodukorra artikli 69 lõikele 2 on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna ma teen Euroopa Kohtule ettepaneku apellatsioonkaebus rahuldamata jätta ja kuna komisjon on nõudnud, et kohtukulud mõistetaks välja selle esitajalt, arvan, et käesoleva menetluse kohtukulud tuleb mõista välja apellandilt.

91 – Vt muu hulgas 17. juuli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-219/95 P: Ferriere Nord *vs.* komisjon (EKL 1997, lk I-4411, punkt 31); 17. detsembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-185/95 P: Baustahlgewebe *vs.* komisjon (EKL 1998, lk I-8417, punkt 129), ja kohtuotsus Technische Unie *vs.* komisjon (viidatud eespool 45. joonealuses märkuses, punkt 210).

92 – Nagu eespool 52. joonealuses märkuses juba öeldud, asus Üldkohus käesolevas asjas seisukohale, et apellant ei ole esitanud tõendeid, mis võimaldaksid seada Üldkohtul apellandile määratud trahvi suuruse kahtluse alla, kasutades oma täielikku pädevust (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 242).

III. Ettepanek

81. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku apellatsioonkaebus rahuldamata jätta ning mõista kohtukulud välja apellandilt.